

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1872—1873.

Verslag der bijeenkomst van den 28sten Maart 1873.

De VOORZITTER deelt aan de Vergadering mede, dat het Bestuur de vraag, door den heer Eijssel gedaan, betreffende de toekenning van honorarium voor lezingen in overweging heeft genomen, en besloten heeft dat aan het voorstel van den heer Eijssel geen gevolg kan worden gegeven, waarvan aan dien heer mededeeling zal worden gedaan.

Bij de opening der discussiën over de verhandelingen in December 1872 en Januari 1873 door de heeren De Petit en Kool gehouden over de vechtwijze bij de infanterie, cavalerie en artillerie deelt de Voorzitter mede, dat het Bestuur van gevoelen is geweest de bespreking van beide verhandelingen gelijktijdig te doen plaats hebben, zoowel om tijd te winnen als om het nauwe verband der behandelde onderwerpen. Tevens meent hij namens het Bestuur er aan te mogen herinneren, dat discussie over eene gehouden verhandeling niet noodzakelijkerwijze medebrengt eene critiek of bestrijding van die voordracht. Hoewel beide talentvolle sprekers genoeg het bewijs hebben gegeven, dat zij voor geen critiek of bestrijding beducht behoeven te zijn, is het Bestuur toch van oordeel, dat het in het algemeen de sprekers niet zou aanmoedigen, wanneer zij er telkens op zouden moeten rekenen, later, hetgeen zij gezegd hebben, punt voor punt weder te moeten verdedigen.

Bij de discussie naar aanleiding eener voordracht, moet meer naar uitbreiding of toelichting van die voordracht worden gestreefd, en daarbij kan natuurlijk van afwijkende meeningen blijken, maar iemand die eene lezing gehouden heeft, moet toch niet in de minder aangename positie gebracht worden van een minister, die zijne wet, artikel voor artikel, tegen de aanvallen der oppositie moet verdedigen.

De heer POMPE. De belangstellende aandacht, die deze Vergadering bij herhaling geschonken heeft aan de behandeling van het meer technische vraagstuk der *vechtwijze* van de verschillende wapensoorten, heeft bij mij 't bezwaar weggenomen om nogmaals uwe welwillende belangstelling te vragen, waar 't zelfde onderwerp, maar thans ter discussie, ter sprake zal worden gebracht. Wellicht zal 't mogelijk zijn om daarbij nieuwe gezichtspunten op dit onderwerp te openen, en zoo tot sommige beschouwingen te komen, die niet alleen een zuiver militair, maar ook een staatsburgerlijk belang betreffen, en voor ruimer kring eenige aantrekkelijkheid kunnen opleveren.

Na de warme lofspraak, zoo terecht door onzen geachten Voorzitter geschonken aan den heer de Petit, die over de infanterie-vechtwijze handelde; na de hulde door mij vroeger gebracht aan den heer Cool voor diens kernachtige rede over de vechtwijze der cavalerie en artillerie, vermeen ik niets meer te kunnen of te mogen zeggen over de talentvolle wijze, waarop beide sprekers hunne onderwerpen hebben behandeld. Onderneem ik het om hier en daar een gevoel en uit te spreken en te staven, dat van het hunne verschilt, dan zal dit wellicht geschieden in minder aantrekkelijken vorm, maar toch, naar ik wil hopen, zóó, dat de *zaak*, waarom het ons hier te doen is, er door wordt gebaat.

Al aanstonds moet ik beginnen met mij zelven te rangschikken onder die personen, die door den heer de Petit van overdrijving worden beschuldigd, en openlijk optreden met de verklaring, dat uit de oorlogen en gebeurtenissen van den laatsten tijd, naar mijne meening, gebleken is: 1°. dat de *techniek* op 't gebied der vuurwapens, *onze* rechtstreeks uit het tijdperk van 't eerste en tweede keizerrijk afstammende *tactiek overwonnen*, ja, *meedoogenloos ver-*

moord heeft, en 2°. dat in *dezen oogenblik* de meest dringende behoefte bestaat om in de *tactiek der verschillende wapens*, maar inzonderheid van die der infanterie, *eene groote hervorming te brengen*, opdat door het oordeelkundig plaatsnemen, leiden en aanvoeren van troepen, de bezwaren, door de techniek in den weg gelegd, wederom worden overwonnen.

Heb ik het door den heer de Petit voorgedragene wel begrepen, dan prijst hij krachtig aan het beoefenen van den tirailleurdienst, het invoeren van eene zekere, deels verspreide, deels gesloten vechtwijze, door hem met den naam van zwermvorm bestempeld, het vasthouden aan de aanvalswijze met tirailleurs en stormkolonnen, het beoefenen van den gesloten bajonet-aanval in massa, en het instandhouden van het bataljon als tactische eenheid; terwijl zijne voordracht omtrent de vechtwijze van de ruitery tegen de infanterie eerder eene neiging tot afschaffing dan tot behoud der carré-formatie schijnt aan te duiden.

Dit laatste punt voorloopig onbesproken latende, en voor een zeer groot deel instemmende met hetgeen door den spreker omtrent het verspreide gevecht in 't midden is gebracht, wensch ik evenwel, door de discussie, eenig meerder licht te doen werpen op dien aangeprezen zwermvorm, de uitgesproken meeningen omtrent het behoud en het beoefenen der vroege aanvalsvormen te bestrijden, en langs dien weg tot eenige gevolgtrekkingen van meer algemeen belang te komen. Daar ik evenwel hierbij herhaaldelijk zal moeten spreken over 't geen in en door Pruisen in de laatste jaren gedacht en gedaan is, en het mij onaangenaam zou wezen een oogenblik verdacht te worden van *blinde* ingenomenheid met al wat op militair gebied door Pruisen is tot stand gebracht, zoo zij 't mij vergund vooraf een paar opmerkingen en eene kleine geschiedenis in 't midden te brengen. De eerste opmerking geldt een verschijnsel in de Duitsche militaire pers. Zoowel na 1866 als na 1871 zijn daar stemmen opgegaan van zaakkundige denkers, die, wel verre van verblind te zijn door den behaalden wapenroem, onbeschroomd de door den oorlog aan 't licht gekomen leemten en gebreken in de opleiding der verschillende wapensoorten tot hunne werkelijke bestemming aanwezen; stemmen, die het noodzakelijke betoogden, om de nog gevolgde Napoleontische tactiek te verwerpen,

en die daarvoor in plaats de meest geschikte vormen voor de tactiek der toekomst aangaven. Eene andere opmerking betreft een ander meer gewoon verschijnsel, dat men meestal kan waarnemen, wanneer nieuwe denkbeelden optreden om de oudere eenmaal door de meerderheid aangenomen en gekoesterde meeningen te vervangen. In het als zoo verlicht geroemde Duitschland stonden vóór 1870 aan zeer onaangename bejegening degenen bloot, die het gevaarlijke der traditiën bestrijdende, in 't belang van hun vorst, hun vaderland en hunne medeburgers meeningen durfden te verkondigen, die, waren zij in tijds gehoord en in de practijk overgebracht, *duizenden* kostbare menschenlevens zouden hebben doen sparen. De kleine geschiedenis eindelijk, waarop ik doelde, is deze. In 1847 kreeg het Pruisische leger een infanterie-reglement, dat in zeer belangrijke opzichten afweek van dat, wat bij de overige Europeesche mogendheden in gebruik was. Door dat reglement hoopte men de meerderheid van het achterlaad-geweer als vuurwapen scherp te doen uitkomen. De veldtocht van 1864, maar vooral die van 1866, toonde duidelijk aan dat de ontwerpers van het Pruisische reglement juist hadden gezien, en meestal voortreffelijke voorschriften hadden gegeven, maar tevens, 1°. dat er nog enkele zaken nauwkeuriger waren te bepalen of aanvulling behoeften, en 2°. dat de formatiën, waarin men een minder goed bewapende en geoefende tegenpartij had overwonnen, wel eens onvoldoende konden zijn, wanneer men een gelijk bewapenden en geoefenden tegenstander zou ontmoeten. Van daar in 1867 de aanvulling van het Pruisische reglement, waarin o. a. voor 't eerst voorkwam de door den heer de Petit genoemde *Feuergruppe*, zoo mede eene betere regeling, vooral van de vechtwijze in tirailleur-liniën en kompagnies-kolonnen.

Dat men andere vormen noodig zou hebben tegenover een gelijk gewapende tegenpartij, werd maar door zeer enkelen ingezien, en als die enkelen hunne stem verbieden om de bestaande vormen bedenkelijk, gevaarlijk, voor de toekomst onpractisch te noemen, dan was de kans om voor die gepleegde schennis der traditie lastig gevallen, ja vervolgd te worden, zoo groot, dat de schrijvers liever een masker opzetten, en in naamlooze geschriften hunne meeningen uitspreken. Zoo verscheen er in 1869 een kort, zaak-

rijk geschrift onder den eenvoudigen titel: „Ueber die Preuszische infanterie,” waarin een anonym maar blijkbaar zaakkundig en nadenkend schrijver, op meestal gematigde, misschien hier en daar wat scherpe, maar stellig geestige wijze als eerste grondstelling voor de nieuwe infanterie-tactiek voorop stelde en verdedigde: *dat de kolonne-stelling had opgehouden een gevechtsvorm te wezen*. Ongetwijfeld, zeide hij, zal het lot, dat de Oostenrijksche infanterie getroffen heeft in den veldtocht van 1866 door het snelvurend wapen der Pruisen, ook het onze worden, wanneer wij overeenkomstig onze reglementaire voorschriften eene brigade ten aanval doen oprukken. Gij hebt, zoo liet hij zich ongeveer hooren, gij hebt aan uwe soldaten een voortreffelijk, snel en juistvurend wapen in handen gegeven; uwe infanterie bestaat uit manschappen, verstandig, kalm en beraden genoeg om al het voordeel, door 't vuurwapen te verkrijgen, u aan te brengen, indien gij al niet opziet tegen de stroomen van nutteloos vergoten kostbaar bloed, wanneer gij zulke soldaten in kolonne-vorm binnen even snel en moordend werkend infanterievuur zult brengen — dan zult ge toch moeten bekennen, dat gij roekeloos al het voordeel van het meerendeel uwer eigen vuurwapens, door zulk een gevechtsvorm, verwaarloost. Ik acht het der moeite niet waard te twisten over 't *begrip* der tactische eenheid, of dit eene kompagnie of een bataljon zal wezen, want taktische eenheden veranderen immer van grootte, naarmate van de meerdere of mindere ontwikkeling der troepenmacht, die men in 't gevecht kan brengen. Tactische eenheden zijn slechts de schijven, waarmede de bevelhebber heeft te rekenen. De kommandant van een in gevecht zijnd legerkorps kan geen rekening houden met zijne enkele bataljons; hij werkt met brigaden. De kommandant der divisie of brigade zal op zijne beurt in zijne gevechtsbeschikkingen onmogelijk kunnen werken met 60 of 30 kompagnieën afzonderlijk, maar zal zich wel immer moeten houden aan de grootere eenheden van bataljons. De kommandant van een bataljon werkt niet met pelotons of sectiën, maar wederom met een vier- of zestal kompagnieën. Wilt gij wat beters doen dan te redekavelen over zulke theoretische begrippen, zoek dan liever betere vormen voor de opstelling en beweging uwer eigene infanterie in 't vijandelijk vuur. Laat de dressuur uwer soldaten

in 't behandelen van hun vuurwapen, het inscherpen eener onmisbare krijgstatucht, die regel, orde en vastheid geeft aan den troep ook in kritieke momenten, geheel over aan den kompagnies-kommandant en laat de bataljons-chef de vereenigde kompagnieën alleen oefenen in die handelingen, welke op het gevechtsveld zullen voorkomen, en waarbij meer dan ooit te voren verstandige, oordeelkundige samenwerking van hoogere en lagere bevelhebbers zal te pas komen. Gij hebt gezien, hoeveel wanorde er heerschte bij onze infanterie-gevechten; hoe de troepen geheel door elkander geraakten en manschappen van verschillende regimenten, ja van verschillende divisieën en legerkorpsen, door den loop van 't gevecht, zich vermengden; gij kunt berekenen hoe zeer de wanorde nog zal toenemen, wanneer het achterlaad-geweer des vijands de zwaarste verliezen zal veroorzaken. Neem dus *in tijds* gevechtsvormen aan, die minder vat geven aan 't vijandelijk vuur, meerder waarborg voor 't bewaren der onmisbare orde, meerder zekerheid voor 't gelukken uwer aanvallen. De gevechtskunst bestaat niet daarin, dat men met een hooge borst 't bevel geeft om eene menschenmassa in 't dichte vijandelijk vuur voort te drijven tot het bereiken van betrekkelijk geringe uitkomst; maar veeleer hierin, dat men met overleg zijne krachten uitgeeft, om een te voren scherp in 't oog gevat doel, in omvang en gewicht aan 't krachtsverbruik geëvenredigd, te bereiken.

Hij stelde daarom gevechtsvormen voor, geheel afwijkende van wat tot dusver gezien was, maar geheel berekend naar den toestand, waarin ze spoedig gebruikt zouden worden.

Had dat kleine geschrift invloed op de denkbeelden van het Pruisisch oorlogbestuur? Men zegt dat men voor den anonymen schrijver een verkeerd persoon heeft aangezien en dat deze volstrekt geen reden heeft gehad om over 't vrijmoedig waarheid spreken van een ander tevreden te zijn; maar wonderlijk genoeg, werd sinds de verschijning van dat vlugschrift ijverig gewerkt aan eene herziening van het Pruisische infanterie-reglement, en dit ten minste, mag als een gelukkig verschijnsel gekenmerkt worden, dat de herzieners van 't reglement veel partij wisten te trekken van de minder aangename waarheden, die over de voortreffelijk gewaande Pruisische reglementaire vechtwijze waren uitgesproken.

Jammer maar, dat die arbeid te laat werd afgeleverd om het beoogde nut te stichten. Eerst op den 3 Augustus 1870, toen de Duitsche legers reeds slaags waren geweest met de Franschen, werd het nieuwe reglement door Koning Wilhelm bekrachtigd en eenige dagen later uitgevaardigd, zoodat de Pruisische infanterie, bij het eerste optreden op de gevechtstvelden, slechts in die aangeleerde en uitsluitend beoefende formatiën vermocht te strijden, die in 1869 zoo scherp gecritiseerd, en door het nieuwe Pruisische reglement grootendeels veroordeeld werden. Wat voorspeld was, gebeurde. De overwinningen der Duitschers van Weisenburg af tot St. Privat toe, kostten ongehoorde verliezen, van zeer veel korpsen tot 30 à 40 % van de in gevecht gebrachte troepen, en Pruisens Koning zelf was de eerste om in zijne overwinnings-telegrammen te erkennen, dat deze ten koste van zeer zware verliezen, van stroomen bloeds, waren verkregen. Eerst op het gevechtsveld kwamen de meeste aanvoerders eindelijk tot het bewustzijn dat de tijd der kolonnen, onverschillig of het bataljons, half-bataljons, kompagnies-kolonne waren, voorbij was. „Met eigen oogen,” zegt Boguslawski, „zagen zij de onmogelijkheid er van in om gesloten massa's in den dichten kogelregen vooruit te brengen.” Ik mag hier niet stilstaan bij eene der meest karakteristieke episoden voor 't infanterie-gevecht in den jongsten oorlog, de gevechten namelijk der Pruisische garde bij St. Privat en bij le Bourget; ik mag alleen de aandacht vestigen op eene onopgesmukte beschrijving daarover door een officier der garde, Rudolph Lindau, in 't licht gegeven; geen vollediger en bloediger veroordeeling der kolonne als aanvalsvorm en van parade-bewegingen op het gevechtsveld, werd misschien ooit zoo onwillekeurig door een schrijver opgeteekend.

Boguslawski, een der baanbrekers voor de nieuwere tactiek, aan velen uwer stellig bekend, resumeerde zijne merkwaardige beschouwingen over 't geen hij van het infanterie-gevecht in den jongsten oorlog zag en hoorde, op deze kernachtige wijze:

„Wat wij *niet* zagen, zeg ik het eerst: geen salvo's in 't vuur-gevecht; geene of zeer zeldzame aanvallen van gesloten afdeelingen; als echter een troep werkelijk zoo aanviel, dan was zij zeer klein, nooit eene bataljons-kolonne.” Gelief op te merken, dat hij den uitslag van zulke zeldzame kolonne-aanvallen nog verzwijgt.

„Wat wij *wel* zagen, dat waren uitgebreide tirailleur-liniën aan weerskanten; een langdurig meest toenemend, dikwijls heen en weer zich bewegend vuurgevecht; eindelijk, het intreden van een flankaanval of ook het afmatten van de eene partij met het daarop volgend vooruitgaan van de andere, of een aanloop van dichte tirailleur-liniën, die dan tot elken prijs de vijandelijke uit hare stelling zochten te verdrijven, indachtig dat zij bij het mislukken of terugtrekken in doodsgevaar verkeerden.

„Bij beide partijen: groote oplossing, vermenging van troepen, inzonderheid in doorsneden terrein, de leiding dientengevolge beperkt.

Bij de Duitschers: meerder kalmte, en 't vuur op korten afstand; bij de Franschen, overijling en het vuur op verren afstand.”

Dat de Duitschers in weerwil der naamlooze verwarring, die meestal na ieder gevecht onder hunne troepen heerschte, toch overwinnaars bleven, wordt door bevoegde oordeelaars toegeschreven, eerstens aan de nog meer gebrekkige vechtwijze der tegenpartij, bij wie degelijke opleiding voor het individueel gevecht nagenoeg geheel ontbrak, en die veelal tot eene passieve rol veroordeeld was; ten andere aan de eigen aanvallende tactiek, waardoor zelfs numerieke minderheid den vijand meest verborgen bleef; bovenal aan de hoogere intellectuele en moreele kracht, die in de gelederen der Duitschers verspreid werkte, en die toeliet op het gevechtveld en gedurende den oorlog nieuwe aanvals- en bewegingsvormen aan te nemen en te beoefenen, waardoor men de verliezen langzamerhand binnen vroegere perken terugbracht, terwijl de reglementaire voorschriften het aannemen en in practijk brengen dier vormen toeliet, en voor den goeden verstaander zelfs voorschreef.

't Pruisisch infanterie-reglement van 1870 is een zonderling boek en misschien 't best te vergelijken met een oud versleten kleedingstuk, een overigens zeer eerwaardig souvenir, waarop men tot noodzakelijk gebruik, eenige nieuwe heldere lappen van degelijke stof heeft gezet. Wie het onvoorzichtig gebruikt, heeft kans er niets geen voordeel, veeleer nadeel van te hebben. Alleen zij, die de zwakke kanten met de noodige omzichtigheid weten te hanteeren, kunnen het aanpassen en er partij van trekken. Luide stemmen zijn er in Duitschland reeds opgegaan om tegen dat gevaarlijk lappenkleed te waarschuwen, om met het oog op

de immer dreigende toekomst intijds de onnutte en gevaarlijke verouderde lappen weg te nemen, en uit de verkregen nieuwe stof een nieuw passend kleed te vervaardigen. Wie zal't zeggen, wat in den tegenwoordigen tijd bij het Duitsche oorlogsbestuur in dit opzicht wordt voorbereid of reeds in bewerking is.

Vergelijkt men het nieuwe reglement van 1870 met het gewijzigde van 1867, dan zal men denkelijk de juistheid dezer opmerking wel willen toegeven. Men kan zich op het nieuwe Pruisische reglement beroepen bij de hewering dat men met geheel in linie ontwikkelde bataljons nog immer in 't gevecht kan vooruit en teruggaan; dat men in die stelling zelfs bajonet-aanvallen mag uitvoeren en dat de bataljons-kolonne, op het midden gevormd, nog uitmuntend geacht wordt voor den aanval, immers de §§ 49, 50, 54, 61 en 62 van het nieuwe reglement schrijven al die evolutiën uitdrukkelijk voor, nog altijd in dezelfde bewoordingen als in 't reglement van 1847 gebruikt werden. Dat zijn de overblijfselen van het oude kleedingstuk. Wie echter de nieuwe ingezette stukken wil zien en door wil dringen in den geest van hen, die 't oude reglement voor de nieuwe behoeften in 1870 passend zochten te maken, vestige zijne aandacht een oogenblik op de volgende grondstellingen, te zelfder tijd naast de oude voorschriften als regel gesteld. In § 114 (nieuw) wordt niet meer of minder gezegd dan dat bij de intensiteit der vuuruitwerking zulke diepe tactische lichamen, als bataljons-kolonne, niet geschikt zijn, om in 't bereik van geschut gesloten te blijven. Zelfs halve bataljons geven met betrekking tot vermindering der breedte van het doel en tot hunne meerdere beweegbaarheid geen beduidende voordeelen. Intusschen mag met het oog op de leiding door de bataljons-kommandanten en de hoogere bevelhebbers, in de splitsing der bataljons in kleinere afdeelingen nimmer verder gegaan worden, dan hier volgt gelukkig en zeer verstandig, geen bepaald voorschrift . . . de telkens voorkomende omstandigheden zulks noodig zullen maken.

Zoo wordt gezegd in § 118: „intusschen zal in het infanteriegevecht der *eerste* linie in de meeste gevallen eene verdere splitsing van de eenheid der bataljons in *ondereenheden moeten plaats vinden*. Tot het voeren van langdurige tirailleurgevechten is het gebruik van kompagnies-kolonne derhalve de regel.”

„Wanneer infanterie in front ten aanval zal oprukken,” beveelt diezelfde paragraaf, „dan zal zij in de meeste gevallen het eerst het vijandelijk vuur trachten te bestrijden, en hiertoe er naar streven hare eigene tirailleur-afdeelingen in eene werkzame nabijheid des vijands te brengen.”

„Ter bereiking van een bepaald aangewezen doel moeten immer toereikende krachten worden in werking gebracht, want eene mislukte onderneming voert niet alleen tot nuttelooze verliezen, maar verzwakt ook de moreele waarde der troepen.”

„De ter bestrijding van het vijandelijk vuur vooruitgebrachte afdeelingen moeten een bijzonderen steun zoeken in het partij trekken van het terrein, en dezen zullen zij haast overal, zelfs in het opene, schijnbaar geheel vlakke terrein kunnen vinden, waar dikwijls eene onbeduidende golving voor liggende tirailleurs en ook voor gesloten afdeelingen dekking geeft.

„De aanvoerders der voorste afdeelingen overzien meestal het beste, waar het mogelijk is de meest naastbij gelegen terreinafscheiding ter vermeerstering aan te grijpen, en zullen daartoe, zoodra zij met den vijand slaags zijn, *op eigen verantwoordelijkheid* handelen.

„Vertoont de vijandelijke infanterie zich op eenig punt door hare houding geschokt, dan stort zich de tirailleur-linie met de zoo nabij mogelijk geplaatste en tot dusver bedekt gehouden soutiens in een snellen, concentrischen aanval op dat aangewezen punt, en vereenigt zich *aldaar* tot gesloten afdeelingen, die de officieren zoodra mogelijk in de hand moeten zoeken te bekomen, om vijandelijke tegenstooten te kunnen weerstaan.”

Wanneer men deze beschouwing en voorschriften voor den infanterie-aanval in het Pruisisch reglement van 1870 leest, wat heil kan men dan redelijker wijze nog wachten van de in 't zelfde reglement voorkomende voorschriften betreffende den aanval door massa's uitgevoerd, die door de bajonet den strijd hebben te beslissen?

Maar wanneer we nu, steeds in 't zelfde reglement, op de meest stellige wijze hooren verkondigen, „dat het gevecht in verspreide orde, in doorsneden en bedekte terreinen (die door infanterie bij voorkeur worden opgezocht) een nog meer overheerschend karakter zal aannemen en de *gesloten afdeelingen slechts de rol van reserves*

zullen verrullen, om de middelen te leveren ter voeding van het tirailleurgevecht, zoodat die gesloten troepen zich meestal in hunne bewegingen *naar de tirailleurlinie* zullen moeten voegen"; — wanneer het Pruisisch reglement als een in te scherpen grondregel beveelt te leeren, dat in schieten goed geoefende infanterie iederen frontaanval, zelfs van den onversaagdsten tegenstander, door haar vuur, kan afwijzen, — dat 's vijands verliezen daarbij zoo ontzettend groot zullen zijn, dat zijn innerlijke kracht ten diepste geschokt kan worden en dezelfde troep dezelfde poging bezwaarlijk zal kunnen herhalen (§ 109); — wanneer in dezelfde paragraaf gezegd wordt, dat de mogelijkheid om de vuuruitwerking op enkele punten en korte oogenblikken saam te trekken een *offensief karakter* aan 't vuurgevecht kan verleenen; dat dit onder bijzondere omstandigheden absoluut vernietigend en dus alleen en *zelfslandig* beslissend kan werken, dat in elk geval een volgende aanval er te gemakkelijker door wordt gemaakt; — wanneer men het aan de bevelvoerders in eene tirailleur-linie als plicht hoort voorschrijven, om aan den eenen kant er voor te zorgen dat de manschappen spaarzaam met de munitie omgaan, maar aan de andere zijde ook de momenten en het doel moeten aanwijzen, die *een verhoogd munitieverbruik rechtvaardigen*, — dan is daarin, naar 't schijnt, het offensief karakter van den snel en juistvurenden achterlader, zijne vernietigende uitwerking, erkend, en de staf gebroken over iederen aanval in kolonne.

Verneemt men ten slotte in § 115 dat het tegenwoordig bij de opleiding der infanterie voor het gevecht niet daarop aankomt talrijke en menigvuldige formatiën als kunstige manoeuvres te doen beoefenen, maar dat men veeleer naar de eenvoudigste vormen moet streven; dat het voor alles echter noodig is dat ieder bataljon de eenvoudige vormen, die in den oorlog te pas komen, onder alle omstandigheden — in ongunstig terrein, in de duisternis, ongerangschikt en met verkeerd front — met orde en zekerheid moet kunnen aannemen; — verneemt men aan 't slot der Pruisische kompagnieschool, in cursieve letters gedrukt, dat iedere kompagnie zoo gevormd moet wezen, dat zij steeds in de hand van den kapitein en geheel opmerkzaam op zijne bevelen, ook dat moet kunnen uitvoeren, wat te voren niet bijzonder beoefend

was, — dan kan er, dunkt mij, geen redelijke twijfel bestaan omtrent de denkwijze van de hervormers van 't oude reglement, die uit eerbied, of wat reden dan ook, veel uit 't oude reglement lieten bestaan, maar die vooral eenige goede voorschriften zochten te geven voor den te verwachten strijd tegen een met achterlaadgeweer bewapenden vijand, en die althans de volle vrijheid lieten, om op het gevechtveld nieuwe vormen te zoeken en aan te nemen.

Met uitzondering van de wijziging dat de tirailleurpelotons immer door hun eigen kompagnieën moesten gevolgd en ondersteund worden, en deze bij het tirailleurgevecht immer in haar geheel bleven, zelfs al werden zij nagenoeg geheel opgelost, is 't mij niet mogen gelukken in het reglement van 1870 een nieuwen vorm voor de opstelling en beweging der kompagnie te vinden, en daarom zal 't mij aangenaam zijn van den heer de Petit te mogen vernemen, waar in dat reglement de Schwerm-attaque, zooals hij ze heeft voorgesteld, en die mijns inziens nog krachtiger dan eenig vroeger argument zou getuigen voor het opgeven van het denkbeeld der gesloten aanvallen, werd voorgeschreven.

Eveneens zou ik gaarne zijne nadere toelichting ontvangen omtrent het avanceeren der tirailleurliniën, die hij voorstelt als te geschieden door zwermen, die in 't vooruitgaan verspreid marcheeren en zich telkens weder zouden sluiten om te vuren (bl. 56). In 't reglement van 1870 vond ik, even als in dat van 1867, slechts gewag gemaakt van de „Feuergruppe,” zooals die na den oorlog van 1866 werd ingevoerd, gelijk het reglement aangeeft tot nauwkeurige controle der tirailleurs, en die bestond uit de manschappen eener *section*, dat is vier tot zes rotten, die tirailleurend in open terrein hoogstens zes pas onderlingen afstand mochten hebben, en die immer onder de leiding van een onderofficier bleven. Om de zelfstandigheid van zulk een groep aan te wijzen, schrijft het reglement intervallen van eenige passen tusschen de Feuergruppe voor. Het eenige verschil tusschen deze formatie bij de Pruisen en bij ons bestaat dus daarin, dat de Pruisische groep van 8 tot 12 man sterk is, een afstand van hoogstens 30 pas inneemt, door een onderofficier wordt geleid, en de manschappen paarsgewijze elkander ondersteunen, terwijl bij ons de groep bestaat uit 4 elkander ondersteunende manschappen, iedere groep door een ge-

oefend man bestuurd wordt, terwijl de onderofficieren en korporaals der kompagniën over het geheele aantal groepen tot leiding daarvan worden verdeeld. Voor het avanceeren der groepen, zoowel in als huiten 't vuur, gaf 't reglement van 1870 geen gewijzigde voorschriften, zoodat van het aansluiten der manschappen van een Feuergroep tot *een gesloten troep* op één gelid geen sprake was.

Heeft het Duitsche leger wellicht sedert 1870 nieuwe reglementaire voorschriften ontvangen? De zeer verdienstelijke arbeid van den majoor Von Scherff, van den Pruisischen generalen staf, die zijne *Studien zur neuen Infanterie-Taktik* in 1872 uitgaf; nieuwe voorstellen tot wijziging der Pruisische reglementen, voorkomende in eene der jongste afleveringen der *Militairische Zeit- und Streitfrage*, deden mij zulks betwijfelen.

Zoowel daaruit, als uit den arbeid van Von Scherff en het merkwaardige geschrift van Boguslawski blijkt intusschen de in Duitschland gevoelde behoefte aan eene afdoende wijziging van het reglement van 1870, en de erkenning van het juiste inzicht in de voor achterladers onmisbare tactiek, door den gemaskerden schrijver *Ueber die Preussische Infanterie* in 1869 ontwikkeld. Het gevecht der massa's, zooals dit gevoerd kon worden van het begin dezer eeuw tot 1859 toe, is als krachteloos, hoogst gevaarlijk, ja onmogelijk bij den tegenwoordigen toestand der vuurwapens, door allen veroordeeld; — in 't gevecht van den tegenwoordigen tijd treedt de waarde en de geoefendheid van het *individu* geheel op den voorgrond. Hing tot omstreeks 1859 het lot van 't gevecht en den veldslag hoofdzakelijk af van de intellectueele en moreele waarde der hogere en lagere aanvoerders, en kon men volstaan met lijdelijke gehoorzaamheid van den soldaat in 't algemeen, — thans is die lijdelijke gehoorzaamheid alleen niet meer voldoende, maar moet de aanvoerder voor een zeer groot deel kunnen steunen op de intellectueele kracht en de moreele waarde der door hem aangevoerde soldaten.

Een uitmuntend sijn vuurwapen in de hand van een ongeoeffend man is minder waard dan een gebrekkig vuurwapen door een intelligent en kalm soldaat gebezigd: de jongste oorlog heeft het overal bewezen, en menschenmassa's met uitmuntende geweren bewapend, in dichte hoopen, binnen het zeker treffend vuur voort

te drijven, mag een kreet van verbazing doen opgaan over glansrijke zelfopoffering en doodsverachting, maar zulk een bloedbad aan te richten is in verre de meeste gevallen eene wanhoopsdaad of eene totale miskenning van de oorlogskunst, die zuinigheid met het edele bloed van den soldaat als grondregel stelt en elke nuttelooze krachtsverspilling wraakt.

Kom ik nu ten slotte met de vraag naar de middelen om de onvermijdelijk noodig gebleken intellectueele en moreele waarde der troepen te verhoogen, dan zou ik wel willen stilstaan bij degenen, die door den heer de Petit werden aangegeven; maar bij de meening dat in deze door de officieren van ons leger alles reeds gedaan en beoefend wordt wat door hem als nuttig werd aangegeven; bij de vrij algemeene en niet meer dan billijke erkenning der intellectueele waarde van het Nederlandsche officierskorps, zelfs tot in de bitterste geschriften der Duitsche pers, vermeen ik dat vermeerdering hunner pogingen, zoo zij al mogelijk ware, bij het gering getal manschappen, dat hier te lande onder de wapens wordt gehouden, den korten dienstdag en de immer stijgende behoefte aan geschikt kader, nog te weinig afdoend resultaat zoude kunnen opleveren.

Mijns inziens schiet er slechts één middel over ter bereiking van het doel, waarvan de uitkomst onzer toekomstige gevechten, de zelfstandigheid van den Staat en de vrijheid zijner burgers afhangt. Gij hebt dat middel bij u zelve reeds aangewezen. Zou er een ander mogelijk wezen, dan te midden der troepen een bestanddeel te verspreiden, op welks verstandelijke en zedelijke krachten te vertrouwen valt? De beter onderwezene, de beschaafde, de bezittende, de besturende klassen in den Staat erkennen het gaarne dat zij hunne voorrechten juist aan moreele en intellectueele meerderheid te danken hebben. Welnu, zouden zij zich dan kunnen of mogen onttrekken aan den eisch der tijdsomstandigheden om persoonlijk de gelederen der toekomstige verdedigers van hun vaderland, van hun eigen bezit, recht en vrijheid binnen te treden?

Naar mijne meening is het niet de willekeur van deze of gene personen, noch eene voorbijgaande meening van den dag, maar zijn het *de eischen, in den tegenwoordigen tijd aan vechtende troe-*

pen gesteld, die overal de gunst der dienstvervanging wegdringen, om onbelemmerde en onverzwakte uitvoering te doen geven aan dat, ook in onze grondwet neergelegde, juiste beginsel: dat het dragen der wapenen, niet tot oefening, maar tot handhaving der onafhankelijkheid van den Staat en tot bevestiging van zijn grondgebied, een der *eerste plichten* blijft, niet van enkele klassen, maar van *alle* ingezetenen.

De heer HOOGENBOOM. De heer De Petit heeft gezegd dat: „de „overdrijving van een goed denkbeeld” — de veldversterkingskunst — „tot den Chineeschen muur terugvoert.” Niettemin levert hij een warm pleidooi ten gunste van deze wijze van verhooging van het verdedigingsvermogen van terreinen die bezet moeten worden; hij voegt er echter eene voorwaarde bij, die niet genoeg herhaald kan worden, namelijk: dat zij *oordeelkundig* moet worden toegepast. Zonder offensieve handelingen meer dan noodig is te belemmeren, moet zij het terrein het hoogst mogelijke defensief vermogen geven. Ik deel dit gevoelen volkomen. Ook bij ons is het *hoogst* aanbevelenswaardig de veldversterkingskunst in den *uitgebreidsten zin* te beoefenen. Bij ons is de oefening, naar het mij voorkomt, van nog meer gewicht dan voor een groot leger.

Niet alleen dat wij er zooveel mogelijk onze toevlucht toe zullen moeten nemen om de nadeelen, waarin wij zullen verkeeren, zoowel ten gevolge van minder getalsterkte als ten gevolge der minder degelijke geoefendheid, die onze troepen steeds zullen bezitten in verhouding tot den aanvaller.

Bij ons kan de veldversterkingskunst in den ruimsten zin worden toegepast, omdat wij er ons grootendeels toe zullen moeten bepalen bepaalde positiën tot het uiterste te verdedigen.

Er zijn echter twee punten, waarop ik meer bepaald de aandacht wensch te vestigen.

1°. Dat de veldversterkingskunst bij ons niet al te veel het karakter van eene *vluchtige* versterking moet bezitten; maar in vele opzichten sterk naar de *permanente* versterkingskunst moet overhellen.

2°. Dat men niet in een tegenovergesteld uiterste van den Chineeschen muur moet vervallen, namelijk door er zooveel waarde

aan te hechten, dat men haar ook wil toepassen ter versterking van die punten, die in onze liniën liggen en met wier behoud het behoud der geheele linie in verband staat.

Wat het eerste punt betreft zal het, tot toelichting daarvan, voldoende zijn op te merken dat bij groote legers, die bestemd zijn offensief op te treden, de kennis van de veldversterkingskunst hoofdzakelijk noodig is om, door het vluchtig opwerpen van eenige dekkingsmiddelen, op zwakke punten van het slagveld staande troepen-afdeelingen of artillerie tegen 's vijands vuur te dekken of aan 's vijands oog te onttrekken, of wel door het maken van verhakkingen en versperringen den aanval op sommige terreindeelen te bemoeielijken, zoodat dáár minder troepen noodig worden en dus op andere punten méér beschikbaar zijn; ook tot het tijdelijk standhouden tegen groote overmacht tot dat versterking komt opdagen: meestal dus tot het versterken van een terrein, dat slechts *kort* moet worden verdedigd, tot versterking van het gevechtveld van een dag of een gedeelte van het slagveld.

Bij ons zal dat echter, naar mijne meening, geheel anders zijn. Bij ons zullen uitgestrekte terreinen — voor ons althans uitgestrekt — langen tijd, ja *zoo lang mogelijk* aan den vijand betwist moeten worden. Ik behoef slechts te wijzen op het wenschelijke, de voor eene verdediging gunstige terrein-gedeelten voorwaarts van de Utrechtsche linie langen tijd bezet te houden, om daardoor zoowel de linie en de forten des te beter ter verdediging te kunnen uitrusten, als om alles, wat de goede verdediging belemmert, te kunnen opruimen en de bezetting tot de zware taak, die op haar zal rusten, kalm te kunnen voorbereiden; op het wenschelijke, zoo lang mogelijk vóór Naarden stand te houden; op het noodzakelijke de kleine troepen-afdeeling, die voor het bewaken der kusten kan afgezonderd worden, onafhankelijk te maken van de liniën, te beletten dat zij daarin in verwarring wordt terug geworpen, of wel haar de gelegenheid te verschaffen op bepaalde punten te kunnen standhouden, tot versterking opdaagt. Het zal U duidelijk zijn, dat hiertoe meer behoort dan het opwerpen van éenen lichten aardenwal, het omhouthen van eenige boomen en het graven van enkele tirailleur-putten of loopgraven. De verschillende deelen van zulk eene positie moeten zoodanig onderling in verband gebracht worden, dat zij elkander

ondersteunen ; voor eene gedekte gemeenschap moet worden gezorgd ; op de doelmatigste punten moet gelegenheid bestaan , uit de positie voorwaarts te kunnen rukken ; achter de positie moeten van verschillende punten wegen naar die gedeelten , waar men uitvallen wil , worden gemaakt ; door verhakkingen , versperringen , wolfskuilen , Friese ruiters , pikketteeringen , enz. moeten andere gedeelten onaanvalbaar gemaakt worden ; tijdelijke granaatvrije verblijven voor troepen en geschut moeten van voorhanden materialen — boomen , narde en rijshout — op doelmatige wijze worden samengesteld , huizen ter verdediging worden ingericht , enz. enz.

Voor al het kader moet eene groote bedrevenheid bezitten in het vervaardigen van al die dekkingsmiddelen , opdat zij op de doelmatigste en snelste wijze worden daargesteld. De heer De Petit beweert — en mijns inziens terecht — dat het gezegde : „graven „kunnen onze boerenjongens wel ” weinig waarde heeft. Het eenvoudig graven is niet de hoofdzaak ; zij moeten leeren niet meer grond te verwerken dan noodig is , en den verwerkten grond op de doelmatigste wijze tot dekkingsmiddel weten aan te wenden. Maar ook al neemt men aan dat het mogelijk is den milicien de noodige bedrevenheid daarin te doen verkrijgen , dan nog is het de vraag hoeveel hij er van zal vergeten , en hoeveel handen , die niet aan gewezen miliciens toebehooren en dus geheel en al ongeoeffend zijn — al kunnen zij dan ook goed graven — nog zullen moeten geprest worden of zich vrijwillig of tegen hoog loon zullen aanbieden. Daarom moet het kader den hoogst mogelijken graad van bedrevenheid bezitten , daar toezicht en oordeelkundige leiding dan onmisbaar zijn.

Wat het tweede punt betreft , dit is meer bepaald gericht tegen de voorstanders van het opwerpen van batterijen in oorlogstijd op punten , die voortdurend verdedigd moeten worden. Het is een verleidelijk denkbeeld , in oorlogstijd werken op te werpen , daar deze in vredetijd niets kosten , maar het is tevens eene gevaarlijke handelwijze , het op zulke werken te laten aankomen. Niet alleen zal het hoogst moeielijk zijn de noodige aarddekking daar te stellen , andere dekkingsmiddelen , tegen annalsgeschut van zwaar kaliber bestand , te maken , zal wel meestal onmogelijk zijn. Het vereischt reeds veel moeite en inspanning om een permanent werk

in weinige dagen geheel ter verdediging toe te rusten, hoeveel te meer tijd en moeite zal het dan kosten, om zulk een werk eerst nog op te werpen en alles, wat tot de verdediging noodig is, aan te voeren, doelmatig op te stellen en te bergen. Toch zal er in onze liniën nog een uitgebreid gebruik van gemaakt kunnen worden.

Mijns inziens merkt de heer Eland in zijn „Krijgskundige leer-cursus over de beginselen der veldversterkingskunst” (tweede druk) op bl. 118 o. a. terecht op:

„Alle toegangen door de inundatiën moeten worden bewaakt „of verdedigd; het forceeren van een enkelen kan het verlies van „andere na zich slepen of zelfs het verlaten der geheele stelling „ten gevolge hebben. In eene uitgebreide inundatie kan dus een „groot aantal dezer werken noodig zijn; hierom en om het bezwaar, „dat de aanleg kan opleveren, zijn duurzame werken, althans „op de hoofdaccessen, zeer wenschelijk.”

Ik zal de heer De Petit niet volgen in zijne beschouwingen nopens de oefening der infanterie. Zoo ik zijne denkbeelden bijviel, zou dit weinig voldoening voor hem zijn; zoo ik ze bestreed, zou zulks hem denkelijk weinig vervaard maken. Ik laat dit over aan de HH. van den Generalen Staf en van de infanterie, zijnde reeds door den heer Pompe een goed voorbeeld gegeven.

Eene zaak wensch ik echter te r. leveeren namelijk die, dat door hem met vele bewijzen is gestand en ten eerste op den voorgrond is gesteld: dat het al of niet slagen der meeste ondernemingen niet alleen afhangt van den moed en de oefening van den troep, maar vooral van het beleid en de onverschrokkenheid der subalterne-officieren. Hun heldhaftig voorbeeld moet niet alleen den moed der soldaten opwekken, maar hunne juiste, bedaarde en oordeelkundige bevelen moeten dezen *vertrouwen* inboezemen. Het lijdt geen twijfel of wij zullen veel met tegenspoed te kampen hebben; onze geringe getalsterkte en onvoldoende geoefendheid en, misschien niet het minst, de geringe getalsterkte onzer artillerie, zijn zoo vele factoren die menig gevecht ten nadeele — zij het dan ook dat onze eer glansrijk gered worde — zullen doen uitvallen. Alleen een *vast vertrouwen* in zijne aanvoerders, zoowel van den hoogsten als van den laagsten rang, kan den soldaat, onder *zulke* omstandigheden, den moed doen behouden, tot het

uiterste doen volbarden. Het woord *verraad* komt bij dergelijke gelegenheden niet zelden over de lippen van den man, die dat vaste vertrouwen mist, en is dan meestal het sein tot de noodlottigste *désorganisatie*. Dat zij, in wier handen misschien de macht zal gesteld worden om de sterkte van het officierskorps te bepalen, wél bedenken wat zij gaan doen, als zij het korps vaste officieren gaan inkrimpen en *ten koste daarvan*, in plaats van *daarnaast*, een korps militie-officieren in het leven roepen. Het moge mogelijk zijn een voldoende aantal officieren van de laatste categorie — die omniét of tegen een gering tractement, anders is het financieel voordeel al heel luttel, zich op de vereischte kundigheden willen toeleggen — te vinden; het moge al zeer waarschijnlijk zijn, dat zij in moed en onverschrokkenheid met de officieren van beroep zullen kunnen wedijveren en het moge al denkbaar zijn dat zij voldoende beleid zullen bezitten: het is *niet zoo zeker* dat zij den troep dat vaste vertrouwen zullen inboezemen, dat noodig, ja *onmisbaar* is, om bij opeenvolgende nederlagen en ongelukken opgewektheid en moed in den soldaat te houden.

Dat zij, in wier macht het is de positie van de subalterne-officieren te verbeteren, het hun mogelijk te maken behoorlijk te kunnen leven zonder zich de grootste opofferingen te getroosten; dat zij het wél bedenken wat de gevolgen zullen zijn, zoo onze onhoudbare positie oorzaak is dat de beste elementen de gelederen verlaten. Het vooruitzicht op eene snellere bevordering voor hen, die uitstekende hoedanigheden bezitten, is niet *afdoende*. Het helpt slechts een *korten* tijd; *enkelen* zijn er slechts mede gebaat, als alle hoogere rangen eenmaal volgens dat stelsel zullen vervuld zijn door kundige jonge mannen — alsof de ervaring van den rijperen leeftijd ook geen waarde, geen *grootte* waarde had — dan zal ook deze hefboom verlammen, dan zullen *wederom* de beste elementen verdwijnen, en wij zullen dan krijgen uitstekende, krachtvolle bevelhebbers, en middelmatige — zoo het gehalte nog niet lager daalt, want *dán* staat *alle* promotie stil — ondergeschikten, en het is *allernoodzakelijkst* dat *alle* rangen door kundige personen bezet worden. Dat kundige element zal in oorlogstijd tóch genoeg gelaardeerd moeten worden door mannen van mindere militaire waarde. In *alle* rangen moet de officier tevreden kunnen

zijn, en zijn morren en klagen moet niet slechts onderdrukt worden door eene schitterende ster in het verschiet.

Meent niet, Mijne Heeren, dat ik de hangende voorstellen geheel en al afkeur, integendeel want het valt o. a. niet te ontkennen dat de daarin bedoelde wijze van promotie bij keuze, *verre* de *voorkeur* verdient boven die, waarop men thans jonge hoofd-officiëren verkrijgt; dān zullen ook zij, die meer roeping gevoelen voor hun eigen wapen en zich met hart en ziel daarop toeleggen, kans krijgen niet achteruit- en deerlijk teleurgesteld te worden; dan zal men niet veler ambitie dooden, minstens zeer doen afnemen, maar eerder tot verhoogden ijver aanzetten; het is echter te vreezen, dat het niet *afdoende* zal zijn, zoo men niet vóór alles zorgt dat de positie van den subalterne-officier wordt verbeterd. Een budget van 14 000 000 is een schrikbeeld voor de Staten-Generaal en een van 17 000 000 doet bij menigeen de haren te berge rijzen, niet zelden hoort men zelfs spreken van een van 10 000 000, dat men vóór jaren voldoende achtte, maar dat toen evenmin voldoende was, zoo als dikwijls genoeg met grond is uiteengezet; als ik echter een huishoudboek van zuinige huismoeders uit dien tijd raadpleeg, dan bespeur ik dat de prijzen der eerste levens-behoeften thans bijna het drievoud bedragen van toen, zoodat ik dan ook geloof dat het niet te veel is gezegd, als ik beweer dat de waarde van het geld tot de helft is gereduceerd, en dat dus een budget van 20 000 000 thans betrekkelijk niet hooger is dan toen een van 10 000 000. Mij komt het zoo voor; of het zoo is, laat ik onbeslist. Men vergeet niet dat nóg de woorden van Napoleon — door den heer De Petit in een door hem geschreven stuk aangehaald — „ce sont les sous-lieutenants qui ont gagné mes bataillès,” ja méér zelfs dan toen, volkomen waar zijn.

Vergunt mij thans, alvorens van de verhandeling van den heer De Petit af te stappen, nog met een enkel woord te spreken over een dekkingsmiddel, door den heer Morriz Bronner voorgesteld. Om te bewijzen dat ook ik daar zéér voor gestemd ben en het niet alleen voor de infanterie, maar ook voor de artillerie hoogst nuttig acht, zal het voldoende zijn op te merken, dat in 1867 door mij aan Zijne Exo. den heer Minister van Oorlog een ontwerp van zulk een scherm werd aangeboden, hebbende dezen vorm (ge-

teekend). Dit ontwerp is in handen gesteld van eenige officieren der infanterie, die, volgens het door hen opgemaakte verslag, de voorkeur gaven aan een schietgat van drie gevulde zandzakken, een besluit waarmede ik mij, ook na de lezing van dit verslag, niet kon vereenigen.

Ik blijf alzoo met den heer De Petit van oordeel dat dergelijke schermen hoogst nuttig zijn te achten, te meer daar de artillerie ter observatie harer schoten er ook veel partij van zou kunnen trekken.

Het doet mij genoegen dat de wensch van den heer De Petit en ook door den heer Kool uitgedrukt, namelijk: dat wij spoedig een degelijk velddienst-reglement zullen bezitten, veel kans heeft spoedig bewaarheid te zullen worden.

Overgaande tot het besprokene door den heer Kool, zal ik mij omtrent het door hem van de cavalerie gezegde alleen daartoe bepalen, dat ik -- wat meermalen door mij is beweerd -- het volkomen met hem eens ben dat de cavalerie ook voor ons nog groote waarde bezit, vooral wanneer men den ruiter een goed vuurwapen geeft, hem dat wapen oordeelkundig leert gebruiken en oefent in de vechtwijze te voet en in den voorposten- en veiligheidsdienst op uitgebreide schaal. Alvorens gevolg te geven aan verminderingzucht, dient men dan ook wel eens *goed* te rade te gaan met hetgeen de laatste oorlog heeft geleerd. dient men wel eens zich te herinneren, dat de ware zuinigheid niet bestaat in *weinig* uitgeven, maar in het *niet meer* uitgeven dan *noodig* is.

De heer Kool gewaagt van eene proef, die genomen wordt met het doen dragen van de karabijn *en bandouillère*. Eene andere draagwijze dan de bij ons gebruikelijke is natuurlijk noodzakelijk; doch zou het ook niet overweging verdienen, de officieren en onder-officieren een revolver te doen dragen *aan het lijf* en niet in den pistoolholster? Misschien neemt men ook in dat opzicht eene proef of is zulks reeds bepaald; in dat geval gelieve men mijne opmerking slechts te beschouwen als eene aanvulling van het gesprokene door den heer Kool.

Bij de artillerie wensch ik eenigszins langer stil te staan, hoewel ik mij, uit gebrek aan tijd, genoodzaakt zie slechts enkele punten te behandelen.

In de eerste plaats herinner ik er aan, dat ook de heer Kool van gevoelen is, dat eene uitbreiding der artillerie te velde noodzakelijk is. Ik ben dikwijls in de gelegenheid geweest te verklaren, dat dit ook mijn gevoelen was. Misschien is het niet zonder nut hier aan te halen, wat omtrent de artillerie wordt gezegd in eene nota, gevoegd bij het rapport der Belgische subcommissie, belast met het maken van een project legerorganisatie, welke nota geteekend is door de luitenant-generaals Eenens en Soudain de Niderwerth en den majoor Nicaise. In die nota wordt o. a. gezegd:

„Alle militaire schrijvers, die de quaestie van organisatie der artillerie opzettelijk tot een onderwerp hunner studie hebben gemaakt en behandeld, komen daarin overeen, dat de getalsterkte der artillerie te velde des te grooter moet zijn naarmate:

„het leger numeriek zwakker is;

„het leger samengesteld is uit jonge soldaten;

„het leger minder in het vuur gehard is;

„het leger minder cavalerie bezit, en

„het oorlogsterrein gunstiger is voor de vuuruitwerking;”

terwijl men in die nota tot de conclusie komt, dat men als *minimum* van de sterkte der artillerie mag aannemen die van het leger, dat het best is samengesteld (het Pruisische), zijnde $3\frac{2}{3}$ vuurmond per 1000 man.

Door den heer Kool is gesproken over zware en lichte vuurmonden. Voor de minder met artilleriezaken bekende leden is het misschien niet onbelangrijk, eene kleine vergelijking tusschen de uitwerking dier beide soorten te hebben. Ik kies daartoe de Pruisische 8 cm. en 9 cm.

Het *indringingsvermogen* van deze vuurmonden staat tot elkander: voor de monding als 3:4, op 3800 meters als 4:7. De 9 cm. is dus op groote afstanden belangrijk in het voordeel, wat nog vermeerderd, door dat het projectiel van dien vuurmond grooter springlading bevat en alzoo heviger als mijn werkt. Het moge dan al een nadeel zijn — zoo als de heer Kool zegt — dat deze vuurmond minder schoten medevoert, de vraag is of dit nadeel niet ruimschoots opgewogen wordt door de omstandigheid dat hij, tot bereiking van hetzelfde doel, minder schoten behoeft te doen en door grooter trefkans, en voornamelijk door grooter uitwerking.

De *uitwerking der scherven* is, onder gelijke omstandigheden, ongeveer gelijk. De 9 cm. granaat verdeelt zich in minder, en dus grooter, scherven dan die van 8 cm. De granaatkartets van de 9 cm. heeft echter veel meer ld. kogeltjes (de 8 cm. 90 en de 9 cm. 180) en deze hebben, bij gelijken springafstand vóór het doel, méér indringingsvermogen.

De *schootsverheid* rekent men voor beide op 3800 meters. De 9 cm. is echter op de grootste afstanden belangrijk in het voordeel. Om bijv. 50% treffers te krijgen op een doel, breed 38, diep 12 en hoog 1,9 meters, moet de 8 cm. tot op 1450 meters het doel naderen; de 9 cm. krijgt hetzelfde resultaat op 2150 meters; dus $\frac{1}{3}$ meer afstand. Tot op 3375 meters is de bestreken ruimte van de 8 cm. grooter dan van de 9 cm., doch zijn daarentegen de lengte- en breedte-afwijkingen van eerstgenoemde veel grooter. Dit heeft niet alleen het nadeel dat men dus met de 8 cm. minder juist schiet, maar vooral, bij onbekende afstanden, dat men moeilijker den opzet kan regelen, daar deze vuurmond niet zoo nauwkeurig naar de correctie luistert, wat een voornaam vercischte is. Zal een vuurmond toch gezegd kunnen worden goed te schieten, dan moet eene regelmatige correctie der opzethoogte eene regelmatige verplaatsing van het trespunt ten gevolge hebben.

Daar de 9 cm. vroeger zijn vuur kan openen en dus langer op dezelfde plaats kan blijven staan, zou het misschien geen bezwaar hebben, het aantal kaissons te vermeerderen en dus het aantal schoten hoger op te voeren.

Ten einde tegen overvalling gevrijwaard te worden is het noodzakelijk, dat de batterij door andere troepen wordt gedekt. In den regel geven de naastbijstaande troepen daartoe een gedeelte hunner manschappen af. De dekkingstroepen moeten bekend zijn met hare taak. Ik wensch de vraag te stellen — eenigen tijd geleden in een Duitsch tijdschrift geopperd — of het niet wensche-lijk zou zijn de batterij eene vaste dekking te geven; onder het personeel der batterij te begrijpen 1 officier der infanterie — bij afwisseling daarbij te detachceeren, even als men officieren van gezondheid, van administratie en paardenartsen bij de artillerie detachceert — en in de sterkte op te nemen een zeker aantal onder-officiëren en manschappen, en deze dus vast in de sterkte te be-

grijpen? Een gedeelte van die manschappen en de officier konden dan bereden zijn — bereden infanterie, dus met een infanteriegeweer bewapend. Ik stel mij voor dat dit de volgende voordeelen o. a. zou kunnen opleveren :

1°. Men kon zeker zijn dat deze dekking volkomen op de hoogte zou zijn van hare taak, en gewoon zou zijn rechtstreeks onder de bevelen te staan van den batterij-kommandant.

2°. Bij eene eenigszins snelle verplaatsing der batterij zou het bereden gedeelte met haar kommandant den batterij-kommandant kunnen vergezellen, als deze voorwaarts snelt om eene positie te kiezen, en in weinige oogenblikken het geheele terrein, waar de batterij in het vuur zal komen, kunnen doorzoeken en verkennen.

3°. Bij verlies van paarden zouden al dadelijk die van de bereden bedekking kunnen invallen; op moeilijke terreingedeelten konden zij als voorspannen dienst doen.

4°. Het zou mogelijk zijn de manschappen der dekking tijdelijk voor gevallen bedieningsmanschappen, al was het maar alleen bij het op- en afleggen, te laten inspringen.

5°. De dekking zou leeren op een enkel teken van den batterij-kommandant, in critieke oogenblikken, diens bedoelingen te begrijpen.

6°. De dekkingstroepen zouden met vrucht behulpzaam kunnen zijn in het observeeren der schoten.

Misschien zijn er nog meer voordeelen aan verbonden, die mij niet voor den geest komen. De vraag is echter: zijn er overwegende nadeelen? Het komt mij voor dat men de oefening dan o. a. zoo hoog zou kunnen opvoeren, dat eene overvalling door cavalerie — tenzij met groote overmacht, die niet denkbaar is zonder hulpstroepen in de nabijheid — nimmer het gevolg behoefde te hebben dat eene batterij verloren ging of overhaast terug moest. In plaats van dan bijv. op 300 pas nog een kartetsschot te geven, zou men op één enkel signaal van den batterij-kommandant — dat dan door *allen* begrepen *zal* worden als men het heeft kunnen beoefenen — de voorwagens concentrisch kunnen samentrekken op een 50 pas achter de batterij en omgeven door eene sterke tirailleurlinie, die door een snelvuur den vijand zou doen afdeinzen, waarop onmiddelijk de bedieningsmanschappen, onder mede-

neming van munitie, weder naar de stukken konden snellen. In het samentrekken der voorwagens zie ik geen bezwaar, daar de vijandelijke artillerie er op dat oogenblik niet op kan vuren. Bij eene overvalling door infanterie zou men de voorwagens onder bevel van de sectie-kommandanten eenige honderden passen terug kunnen zenden — niet *in het wilde zonder* kommando — en om ieder stuk een tirailleurgroep kunnen samentrekken, de bedieningsmanschappen bij hun stuk om dadelijk het vuur te kunnen heropenen, wat het sein is voor de voorwagens om terug te keeren. Het is dan noodig dat op de affuit niet alleen een paar granaten — waarover straks nader — en een paar kartetsen, maar ook een viertal kardoezen voorhanden zijn, die na verbruik dadelijk weêr aangevuld worden. Het samentrekken der voorwagens zou in dit geval gevaarlijk zijn, daar de vijand voor zijn geweervuur dan een prachtige schijf zou hebben. De vraag is: is zulk eene handelwijze aanbevelenswaardig? Zoo ja, is het te verwachten dat men deze manoeuvre kan uitvoeren met eene dekking, *eerst op het slagveld* bij de batterij aangekomen?

Eene verzekerde aanvulling van munitie is noodzakelijk, wat meer zegt: eene levensquaestie voor de goede werking der artillerie. In de eerste plaats is het daartoe noodig — ik ondersteun dit gevoelen van den heer Kool met allen nadruk — dat de munitie, kolonnes, de kaissons en, waar die zijn, de verdere voertuigen met munitie, onder het bevel staan van een artillerie-officier; maar in de tweede plaats is het noodig, dat ook het verdere personeel met de behandeling van munitie bekend en behoorlijk gedisciplineerd zij. Daarvoor moeten dus in de eerste plaats soldaten, en in de tweede plaats artilleristen worden aangewezen. In het rapport der bovenbedoelde Belgische sub-commissie worden daarvoor bestemd de oudste lichtingen — men neemt aan 8 lichtingen — der artillerie militie, moettende de veld-artillerie de bedieningsmanschappen, de rijdende het bereden personeel leveren.

De heer Kool heeft den wensch geuit, het aantal granaatkartetsen in de uitrusting te vermeerderen. Onder zekere voorwaarden deel ik zijn gevoelen, dat dit zéér wenschelijk is. De granaatkartets bezit twee, voor de artillerie zéér belangrijke, eigenschappen:

- 1°. is hare werking onafhankelijk van het terrein;
- 2°. geeft zij de uitwerking van de kartets op een viervoudigen afstand.

Daartegenover staan echter weder zwaardere eischen, waaraan voldaan moet worden, namelijk:

- 1°. De vuurmond moet zéér juist, of liever zéér regelmatig schieten.
- 2°. De buis moet zeer gelijkmatig branden en gemakkelijk tempeerbaar zijn.

3°. Het personeel moet met veel oordeel weten te schieten en de schoten weten te observeeren.

Hieruit volgt dat ik met den heer Kool het vergrooten van het aantal medegevoerde granaatkartetsen wenschelijk, ja zéér wenschelijk acht, zoodra wij een regelmatig schietenden vuurmond en eene gelijkmatig brandende, gemakkelijk tempeerbare buis hebben, en onze diensttijd zoo lang is, dat men het personeel *grondig* kan oefenen.

Voor de niet-militaire leden zal het misschien noodzakelijk, voor de niet met artilleriezaken van nabij bekende militaire leden misschien niet overbodig zijn, deze zaak wat nader toe te lichten. Het volgende kan daartoe, zoo ik hoop, dienen.

De granaatkartets is, even als de granaat, een hol projectiel, doch wordt behalve met eene buskruitlading, zoo als laatstgenoemde, ook nog gevuld met een zeker aantal looden kogeltjes. In de punt van de granaatkartets zit eene buis, waarvan de sas ontbrandt door de vlam van de buskruitlading bij het schot; op een bepaalden afstand vóór het doel gekomen, moet het projectiel, dat tot dáár in zijn geheel is gebleven, uiteenspringen, wat verkregen wordt, doordat de sas in de buis op dát oogenblik geheel verbrand moet zijn en haar vuur moet mededeelen aan de buskruitlading in het projectiel. Na het springen verspreiden zich de kogeltjes en scherven van het projectiel en slaan in het doel. Het komt er dus op aan, het projectiel op het juiste punt, op den juiste afstand vóór het doel, te doen springen. Het is alzoo duidelijk, dat de buizensas zéér regelmatig moet branden, daar men zeker moet zijn dat de buis van het eene projectiel, bij gelijke saslengte — die door het zoogenaamde tempeeren wordt geregeld —

even lang brandt als die van een ander. Het is echter ook duidelijk, dat de vuurmond zéér regelmatig moet schieten; gaf deze toch met dezelfde opzethoogte, onder dezelfde elevatie, bijv. bij het eene schot 1250 meters en bij het volgende 1190, en tempeerde men de buis op 1190 meters — 60 meters vóór het doel springen — dan zou de eerstbedoelde granaatkartets in de lucht op 60 meters vóór het doel, en dus goed, de volgende daarentegen ongeveer bij den aanslag op 60 meters vóór het doel, en dus slecht of in het geheel niet werken. Het regelmatig schieten van den vuurmond is echter bovendien nog noodzakelijk, om bij onbekende afstanden den afstand te meten met granaten met percussiebuis. Het spreekt toch van zelf, dat eene juiste kennis van den afstand eene hoofdvereischte is.

Bij het schieten met granaatkartetsen moet men zorgen dat het projectiel, zoo het niet vóór den aanslag springt, in het doel slaat, en daartoe gaat men aldus te werk: men doet een zeker aantal schoten met granaten met percussiebuizen en wel op verschillende *regelmatic* opklimmende of dalende afstanden, al naarmate men vóór of achter het doel het projectiel ziet aanslaan en uiteenspringen. Treft het projectiel het doel, dan moet men minstens nog drie schoten doen, of liever, moet men nog niet tot de granaatkartets overgaan, vóór dat men in minstens drie achtereenvolgende schoten ongeveer hetzelfde trespunt heeft gekregen. De afstand nu bekend zijnde, neemt men de opzethoogte voor het granaatkartets-schot voor dien afstand en tempeert de buis op 50 à 60 meters minder dan de gevonden afstand bedraagt. Ziet men nu het projectiel vóór het doel uiteenslaan, dan tempeert men de volgende granaatkartets op den vollen afstand — dus 50 à 60 meters méér dan de eerste — en wanneer zij dan in of onmiddelijk vóór het doel springt, dan doet men nog een schot met eene tempeering voor eenen afstand grooter dan de gevondene, waardoor het projectiel nu achter het doel moet uiteenslaan. Eerst wanneer deze uitkomsten zijn zooals hier is opgegeven, kan men doorgaan met het schieten met granaatkartetsen met eene tempeering van 50 à 60 meters springpunt vóór het doel. Door nauwkeurige observatie moet men nu nagaan of het springpunt hoog genoeg valt voor den afstand. Hoe korter afstand, hoe meer bestreken baan, des

te lager springpunt voor denzelfden afstand van het springpunt vóór het doel. Door kleine correcties kan men bij eenen vuurmond, die goed naar de correctie luistert, en bij *uitmuntend* geoefend personeel, het springpunt naar believen verplaatsen.

Het schieten met granaatkartetsen is alzoo niet zoo gemakkelijk: Eerst proefschoten met granaten om den afstand te meten, moettende minstens drie schoten regelmatig het doel treffen — het zou daarom nuttig kunnen zijn een paar granaten op de affuit te hebben, ten einde steeds onmiddelijk gereed te zijn om den afstand te meten. Daarna proefschoten met granaatkartetsen en buizen op verschillende afstanden — kleine verschillen evenveel boven als onder den bekenden afstand tot het doel — getempeerd, om den brandtijd van de buizen na te gaan, daar deze, door vocht geleden hebbende, langer, zij het dan ook regelmatig, konden branden dan anders.

Eerst wanneer de uitkomst dezer proefschoten is zoo als men verwachtte — d. i. wanneer de projectielen, die achter elkander worden afgeschoten, werkelijk vóór, in en achter het doel springen — gaat men voort met den gevonden opzet en de tempeering voor den kortsten der drie genomen afstanden de granaatkartetsen te schieten. Men moet echter steeds voortgaan met de hoogte van het springpunt boven het doel — van de batterij uitgezien — te observeeren. Rijst dit te veel, dan is het een bewijs dat de granaatkartets niet op den juisten afstand van het doel springt; doet dit verschijnsel zich regelmatig voor of ziet men duidelijk dat de kogeltjes vóór het doel aanslaan, dan verdient het aanbeveling de tempeering van het volgende projectiel zooveel grooter te nemen, dat men een aanslag krijgt vóór het springpunt. Slaat de granaatkartets nu in het doel, dan is het een bewijs dat de opzet goed doch de tempeering te kort was, en men vermeerdert dan de tempeering; slaat het projectiel echter vóór het doel aan — de beschoten troepenafdeling kan zich onmerkbaar achter- of voorwaarts verplaatst hebben, wat op een proefveld op afstanden van 1500 en 2000 meters niet gemakkelijk is waar te nemen, en dus nog minder opgemerkt zal worden op het gevechtveld — dan vermeerdert men eerst de opzethoogte tot men het doel raakt, en regelt dan eerst de tempeering. Uit deze schets (aflopend ter-

rein bij den vuurmond oplopend bij den vijand) kan men zien dat het stijgen van het springpunt ten opzichte van het doel niet altijd bewijst dat het projectiel te vroeg springt. Men moet daarom mijns inziens, eerst onderzoeken of het doel niet is verplaatst, alvorens in de verandering der tempeering heil te zoeken.

De ondervinding heeft geleerd dat — binnen zekere grenzen — een te vroeg springen minder nndeelig is dan het springen kort vóór het doel. Bij vochtig weder, wanneer er kans bestaat dat de buizensas iets langer zal branden, tempeert men daarom liever te kort dan te lang. Ik merk in het voorbijgaan op, dat hier uit blijkt dat een troep, die met granaatkartetsen bestookt wordt, het best doet, als zij zich niet kan dekken, zich naar de batterij toe, in plaats van in de tegenstelde richting, te verplaatsen.

Uit een en ander blijkt dus dat het schieten met granaatkartetsen niet zoo gemakkelijk is als met granaten met percussiebuizen, daar men, behalve op al hetgeen men observeeren moet bij deze laatsten, nog op vele — meestal moeilijker waar te nemen — zaken moet letten.

De uitwerking der granaatkartets is op levende voorwerpen — menschen en paarden — wanneer deze een niet te smal front aanbieden, grooter dan die van de granaat; ook diepe doelen kunnen met vrucht met granaatkartetsen beschoten worden. Bij een springpunt dat 60 meters vóór het doel licht — de afstand, die in Pruisen als normaal schijnt aangenomen — bedraagt de verspreiding op het doel 30 meters. Troepen achter hekken, slooten of aarden wallen geplaatst, kunnen met granaatkartetsen met meer vrucht beschoten worden dan met granaten, daar deze laatsten óf in de wallen of slootkanalen blijven steken, óf de hindernissen treffende te vroeg springen, terwijl men onder veel grooter invalshoek kan schieten. Van de Pruisische granaatkartets wordt opgegeven dat de grootste invalshoeken van de kogeltjes en scherven zijn op 750 meters $12\frac{1}{2}^\circ$, op 1120 meters 15° en op 1500 meters 16° ; terwijl de granaat, onder hooge bogen geschoten, hoogstens 11° geeft.

Vijandelijke artillerie zal in den regel met meer succes met granaatkartetsen dan met granaten beschoten worden, daar men hiermede meer kans heeft de bedienings-mansschappen buiten gevecht te stellen en de paarden te dooden; op die afstanden, waarop

men kans heeft de affuiten of kaïssons te treffen, verdient de granaat echter weder de voorkeur.

Bij moerassigen bodem verdient het gebruik der granaatkartetsen de voorkeur. Zoo de afstand bekend is, kan men ze reeds dadelijk met goed gevolg aanwenden; is deze niet bekend, dan zal men met de uiterste zorg de schoten moeten observeeren.

Uit al wat door mij van deze projectielen is gezegd, blijkt dat zij met meer vrucht gebruikt kunnen worden in vestingen dan te velde, en dat zij te velde niet met goed gevolg aan te wenden zijn, zoo de batterijen dikwijls van plaats moeten veranderen — daar er te veel tijd verloren gaat vóór men goed ingeschoten is — zoodat zij te velde weder bij voorkeur het meest voor de zwaardere geschutsoorten — waarbij zij bovendien op grooter afstanden, of, bij gelijke afstanden, met grooter effect (méér kogeltjes, grooter percussiekracht) werken kunnen — moeten uitgetrokken worden.

Ik ben het alzoo met den heer Kool eens, dat vermeerdering van het aantal granaatkartetsen in de uitrusting wenschelijk is doch onder de door mij opgesomde voorwaarden.

Wat de quæstie betreft of de granaatkartets, voor zeer korte afstanden getempeerd, de kartets kan vervangen, geloof ik dat daaraan het groote bezwaar is verbonden dat juist als op zulke korte afstanden gevuurd moet worden, men niet kan verwachten dat de tempeering met zorg zal geschieden. Ik zou daarom, voor zulke toch reeds zelden voorkomende gevallen, de kartets wenschen te behouden en dan twee van deze, *liefst met de kardoes verbonden*, op de affuit willen bij de hand hebben.

De heer Kool is een voorstander van de lading in den bodem. Hij wil dan eerst de granaatkartets uit den vuurmond, en later eene kartets uit genoemd projectiel schieten. Ik geloof niet dat de proeven, die bij ons met dergelijke projectielen zijn genomen, gunstig zijn uitgevallen, waardoor men evenwel nog niet geheel en al ten nadeele van dit projectiel mag besluiten. Zeker is het, dat zij een veel geringer aantal kogeltjes kunnen bevatten, eensdeels omdat in de as van het projectiel een kanaal moet blijven — waar thans bij ons de lading in zit, welke ruimte dus niet verloren is — om de vlam van de buis door te laten, en ten anderen

omdat de ijzerdikte grooter moet zijn, wil men het gewenschte effect van de springlading verkrijgen, daar de wanden weerstand moeten bieden aan de spanning van het buskruitgas, waardoor de kogeltjes en de punt voorwaarts moeten gedreven worden, want er zou zeer veel van deze nuttige werking verloren gaan, zoo het projectiel zelf uiteensprong.

Ik ben het daarom, omtrent dit punt, niet met den spreker onvoorwaarderlijk eens.

Het kiezen van eene goede positie voor de batterij is van het hoogste gewicht en zeer moeielijk, en vereischt eene groote praktische ervaring.

Ik geloof dat ik het slechts zal behoeven aan te stippen, om op Uw aller bijval te kunnen rekenen, als ik zeg, dat men met veel meer gemak en met veel meer zekerheid eene goede positie zal kiezen in eene streek, die men door en door kent, die men dikwijls heeft doorkruist en met een artilleristisch oog heeft bekeken, dan in een terreingedeelte, waar men nimmer is geweest. In eene bekende streek ziet men als het ware door de huizen en boomen heen; in eene onbekende is iedere struik eene belemmering voor het oog. Eene grondige terreinkennis is dus van onschatbare waarde. Het zou daarom naar mijne meening zéér nuttig zijn, zoo onze artillerie te velde zulk eene terreinkennis bezat van die streken, waar zij het meest zal optreden, en die als het ware met den vinger op de kaart zijn aan te wijzen. Het komt mij voor dat het niet zoo moeielijk is, in ons land de meeste geschikte artillerie-stellingen te leeren kennen en in het geheugen te prenten, zoodat men in de eene of andere streek met eene batterij komende, als het ware bijv. kan zeggen: „als ik een honderd „passen rechts van dien molen dáár mij opstel, dan kan ik daar „4 batterijen plaatsen, die gedeeltelijk langs dezen weg, gedeeltelijk langs die terreinstrook kunnen opmarcheeren; ik heb dan „vóór mij op . . . honderd pas de wegen, waar langs de vijand uit „dát bosch moet deboucheeren. In dat bosch is eene opene plaats, „die ik op zoo veel meters afstand in die richting kan bestoken; „schuinsrechts overzie ik dien weg in de lengte; de vijand kan „mij niet schuin of in de flank beschieten, of hij moet over die „terreinstrook opmarcheeren, en dan neem ik hem in de flank.

„Marcheert zijne hoofdmacht links van het bosch, dan moet ik in „batterij komen op honderd pas links achterwaarts van dien „molen bij dát huis, en heb hem dan over... meters onder mijn „vuur; het terrein links van deze positie is voor zijne cavalerie „onbruikbaar, enz. enz.”

Het komt mij voor dat dergelijke kennis te verkrijgen ware, zoo de batterij-kommandanten met hunne officieren de verschillende streken van ons land verkenden, nauwkeurig opnamen, en aantekening hielden op daarvoor met opzet gedrukte kaarten. Het is niet noodig dat zij daartoe met hunne batterijen uitrukken; in de meeste gevallen zouden zij trouwens toch niet op de voornaamste punten in batterij kunnen komen. Voor hun persoon zullen zij wel meestal met de onder hunne bevelen staande officieren van de eigennaars permissie kunnen krijgen die terreinen te betreden.

Ik geloof dat, zoo men herhaalde malen zulke terreinen bezoekt en met *dit* doel bezoekt, men er zich later zéér spoedig weder te huis gevoelt en als het ware vooruit kan zeggen, waar men onder deze of die omstandigheid zich moet opstellen. Hangen meestal de te nemen maatregelen af van *terrein* en *omstandigheden*, hier heeft men dan het voordeel dat men het *terrein* kent en dus slechts met de *omstandigheden* behoort te rade te gaan.

Ik zou gaarne vernemen of naar uw gevoelen deze handelwijze nuttig kan zijn en of er bezwaren tegen zouden bestaan.

Eindelijk stip ik aan dat de heer Kool ook geen voorstander blijkt te zijn van de mitrailleurs. Over de aanschaffing van mitrailleurs voor ons leger sprekende, deel ik dan ook volkomen zijn gevoelen als hij zegt: „De vraag: brengen de mitrailleur-batterijen „voordeel aan? moet dan ook, zoodra men, om welke reden ook, „zuinigheid in de legerorganisatie wil betrachten, vervangen worden door een ander: Waar heeft men meer aan, aan eene kanon- „of aan eene mitrailleur-batterij? en deze vraag is, wat het gebruik te velde aangaat, door de ondervinding ten voordeele der „kanonnen beantwoord.”

De heer J. VAN LELIJVELD vraagt of het de bedoeling van den heer Hoogenboom is, om bereden infanterie als dekking bij de veldartillerie te detacheren. Hij zou, in dat geval, niet kunnen be-

grijpen, hoe zulke bereden infanterie in korten tijd zoo te paard geoefend zou kunnen zijn, dat zij bij de veld-artillerie werkelijk nuttige diensten zou kunnen doen.

De heer HOOGENBOOM antwoordt, dat naar zijne meening het behoud van de batterij van zooveel gewicht is dat, zoo daartegen geen overwegende bezwaren bestaan — die spreker gaarne zou leeren kennen, waarom hij dit punt dan ook ter sprake bracht — hij het wenschelijk zou achten haar meer zelfstandig te maken. Hij wilde daarom in overweging geven, of het niet wenschelijk zou zijn het personeel der batterij zoodanig uit te breiden, dat een gedeelte daarvan tot dekking kon dienen, welk gedeelte dan *als artillerist* slechts zooveel bedrevenheid zou moeten bezitten, dat het in het ergste geval kan inspringen bijv. bij het op- en afleggen. Dit gedeelte moet echter in het schieten met het geweer zeer goed geoefend zijn. Hij wil daarom daarover het kommando opdragen aan een infanterie-officier, die het best geschikt is om het personeel daarin te oefenen. Op deze wijze hoopt hij te verkrijgen, dat de dekking voor hare tank berekend is en dat zij leert rechtstreeks onder de bevelen van den batterij-kommandant te staan.

De heer VAN LELJVELD doet opmerken, dat de artilleristen dan in dat geval toch, behalve hunne gewone oefening voor hun eigen wapen, zullen moeten leeren schieten, en betwijfelt of het mogelijk zal zijn daartoe den noodigen tijd te vinden, daar het reeds bij de infanterie zeer moeielijk is om hen voldoende te oefenen, wegens den beperkten tijd waarin zij onder de wapens komen, en om in het omgekeerde geval bereden infanteristen bij de batterij te detachieren, zoo zouden deze toch geoefend moeten worden in het rijden; hierin heeft spreker groot bezwaar, daar er minstens zes maanden benoodigd zijn om een man eenigszins bedrevenheid te paard te doen verkrijgen. Bovendien moet hij dan behalve zijne gewone diensten nog dagelijks schieten ten einde dit niet te verleeren, daar dit toch hoofdzak voor hem is. Spreker gelooft dat het denkbeeld wel mooi is in theorie, maar in de practijk op zeer veel bezwaren zal stuiten.

De heer VAN TUERENHOUT: Even als de heer Pompe, voel ik
1872/73. 22

mij genoopt, alvorens er toe over te gaan eenige beschouwingen aan uw oordeel te onderwerpen naar aanleiding der beide lezingen, over welke de gelegenheid tot discussie thans is opengesteld, een woord van hulde te richten tot de beide sprekers over de mijns inziens zoo uitstekende wijze, waarop zij zich van de moeilijke taak, die zij wel wilden op zich nemen, gekweten hebben. Om niet in herhalingen te vallen, verklaar ik hier, dat ik mij gaarne geheel aansluit bij hetgeen door den heer Pompe te dien aanzien werd gezegd.

Ik wensch dan ook te constateeren, alvorens verder te gaan, dat ik beide sprekers recht dankbaar ben voor de leerzame en onderhoudende oogenblikken, die ze mij, en gewis nog velen met mij, verschaft hebben; dat ik me in hoofdzaak geheel met de strekking hunner betoogen vereenig en, waar ik mij veroorloven zal eenige critiek te oefenen, dit alleen hoop beschouwd te zien als eene poging, om een of ander belangrijk vraagstuk tot meerdere klaarheid te brengen, of eenig meerder licht te ontvangen omtrent enkele quaestieuse punten.

Uit den aard der zaak zal ik mij meer bepaald houden aan de lezing van den heer De Petit, en ook daaruit, wegens den omvang van het onderwerp, slechts enkele punten releveeren; het aan meer bevoegden overlatende, het gesprokene over de hedendaagsche tactiek der artillerie en cavalerie aan eene nadere beschouwing te onderwerpen.

Niemand zal, geloof ik, den heer De Petit tegenspreken, dat de krijgskunst, even als alle wetenschappen, steunt op eenige axiomata, die, onafhankelijk van veranderingen in de strijdmiddelen, door alle eeuwen dezelfde waren en steeds dezelfde zullen zijn. De voorbeelden, die spreker tot staving van zijn beweren aanvoert, zijn waarheden, die onder alle omstandigheden en door alle tijden heen waar blijven. Ook met de bewijzen, die spreker levert voor het gevaar, dat gelegen is in het overdrijven van de beteekenis aan verbeterde strijdmiddelen — en, ik voeg er bij, gewijzigde strijdvormen — toegekend, vereenig ik mij gaarne.

Terecht waarschuwt spreker, mijns inziens, tegen ondoordachte navolging, en met hem acht ik het behoud van het oude noodig, totdat men door nauwkeurig onderzoek en na rijp beraad tot de doelmatigheid

en practische uitvoerbaarheid van het nieuwe besloten heeft. Maar dan ook met alle kracht er naar gestreefd dat nieuwe deelachtig te worden; partij getrokken van de bloedige ervaringen door anderen opgedaan, en zonder aarzelen aangenomen, wat de ondervinding getoond heeft proefhoudend te zijn. Dat spreker diezelfde meening is toegedaan, mag afgeleid worden uit verreweg het grootste gedeelte van zijn betoog niet alleen, maar ook vooral uit de studie, die hij gemaakt heeft van de veranderingen, welke de oorlogen der laatste jaren op het gebied der krijgskunst noodzakelijk of wenschelijk hebben doen blijken. Op enkele punten echter geloof ik niet, dat hij in allen deele vrij is te achten van een weinig eenzijdigheid. Ik heb hier in de eerste plaats op het oog spreker's beschouwing over het bataljon als *de* tactische eenheid bij de infanterie. „Er zijn er,” zegt spreker, „die thans de compagnie dien naam geven. Schijnbaar doet de naam er niet veel toe. De tactiek heeft zoovele namen, die op verschillende plaatsen soms eene andere beteekenis hebben, en waar dat verschil tot het wezen der zaak niets afdoet. Hier intusschen is dat niet het geval. Wat het bataljon is bij de legers, is de meter in een matenstelsel.”

Die categorische uitspraak zou ik niet gaarne tot de mijne maken; evenmin als ik mij kan vereenigen met de meening van hen, die, volgens spreker, de stelling, dat de compagnie *de* tactische eenheid is, neerschrijven als iets, wat geene toelichting behoeft. Ik geloof niet, dat wij hier te doen hebben met een van die axiomata, zoöeven door mij aangeroerd. Vooreerst acht ik het minder juist te spreken van *de* tactische eenheid; ik zou hier de voorkeur schenken aan het woordje *eene*, en aan de bepaling voor *tactische eenheid*, die de heer Kool op blz. 126 geeft, nl.: „eene afdeeling, die in staat is om genoegzame kracht te kunnen ontwikkelen tot het bereiken van tactische doeleinden, en waarbij toch de leiding voor één persoon niet te bezwaarlijk wordt.” Zoo beschouwd kunnen zeker bataljons zoowel als kompagnien tactische eenheden zijn. Bedoelt spreker echter met *tactische eenheid* de KLEINSTE *tactische eenheid*, zooals moet worden afgeleid uit zijne verklaring van die uitdrukking op blz. 41, dan heeft hij mij nog geenszins overtuigd, dat dit onvoorwaardelijk het bataljon moet wezen. Dit zal dan wel vóór alles afhangen van de sterkte en

samenstelling der bataljons en kompagniën. Met betrekking tot dit punt mag ik niet ontveinzen, dat het mij eenigszins bevreemd heeft, spreker in zijn zoo zaakrijk en zoo uitvoerig betoog dit punt niet te zien aanroeren. De sterkte en samenstelling der bataljons en kompagniën zijn toch factoren van het grootste gewicht, niet alleen voor de tactische werking van infanterie-afdeelingen op het slagveld, maar ook voor de oefeningen in vrede-tijd. Dat er nog geenszins eenstemmigheid heerscht omtrent de sterkte, welke een bataljon infanterie hebben moet, en het aantal kompagniën, waaruit het behoort te zijn samengesteld, bewijzen de levendige discussies, die daarover in de vergaderingen der Belgische militaire commissie van 21 en 22 Juni 1871 gevoerd werden. Hoe belangrijk deze ook zijn, het zou mij toch te ver voeren, wanneer ik daaromtrent thans in bijzonderheden wilde treden. Slechts een kort overzicht dus als toelichting. De generaal Chazal verdedigde sterk de formatie van een bataljon in 6 kompagniën van 150 man; terwijl de generaal Cartiaux en de kolonel Brialmont als voorstanders van de Pruisische indeeling, nl. 4 kompagniën van circa 250 man, optraden. Beide partijen brachten tal van bewijzen voor de juistheid hunner zienswijze bij, en ik geloof de lezing van de belangrijke verslagen dier zittingen met gerustheid te mogen aanbevelen. Mij hebben ze de overtuiging geschonken, dat de Pruisische indeeling, die trouwens reeds aangenomen is in Oostenrijk, Italië, Beieren, Wurtemberg en de overige Duitse Staten, de voorkeur verdient, zoowel omdat een sterkte van minstens 200 man per kompagnie vereischt wordt, wil men met goed gevolg gebruik kunnen maken van de formatie in kompagnies-kolonnen, alsook om zooveel mogelijk eene eenigszins grootere vredessterkte te hebben, die zoo hoog noodig is voor de oefeningen en den goeden geest in het leger. „Il est impossible”, zegt Brialmont, „que les cadres ne perdent pas de leur influence et de leur prestige, que leur zèle ne se refroidisse pas, lorsque le nombre des hommes présents sous les armes est réduit à ce point, que souvent, à la caserne, on voit autant d'officiers et de sous-officiers que de simples soldats.” Geldt dit reeds voor het Belgische leger, waar de eerste oefeningstijd voor de infanterie 26 maanden is, hoeveel te meer nog voor ons leger, met zijne

infanterie-miliciens, die 8, hoogstens 15 maanden onder de wapens zijn.

De heer De Petit zal mij wellicht opmerken, dat hij zich in 't geheel niet heeft uitgelaten over sterkte van bataljons en kompagniën, en hij is dan geheel in zijn recht. Maar de quaestie der tactische eenheden, of liever gezegd der *kleinste* tactische eenheden, staat hiermede in het nauwste verband.

Ik geloof, dat kompagniën van 150 man en minder niet dan ten onrechte met den naam van tactische eenheid kunnen bestempeld worden; zij zullen niet in staat zijn om genoegzame kracht te ontwikkelen tot het bereiken van tactische doeleinden. Maar bovendien acht ik het zeker, dat zulke kompagniën te zwak zijn om met goed gevolg gebruik te maken van de formatie in kompagnies-kolonne. De Franschen hebben het nadeel van te kleine kompagniën in dit opzicht, in den laatsten krijg in ruime mate ondervonden. De Pruisische generaal Paris merkt daaromtrent het volgende op: „Onze bataljons streden in den oorlog van 1870—71 bijna altijd in verspreide orde. Bijna altijd bestond de eerste linie der Duitschers uit op zich zelf staande kompagnies-kolonne; slechts zelden uit halve bataljons-kolonne met voorgeschoven vleugel-kompagniën.

„De Franschen handelden ongeveer op dezelfde wijze; zij deploieerden insgelijks sterke tirailleur-liniën. Daar echter het effectief hunner kompagniën te zwak is voor de aanwending van kompagnies-kolonne, moest men 2 of meer kompagniën vereenigen om de soutiens te formeeren.”

Deze vereenigde kompagniën nu hebben evenzeer hunne eigenaardige nadeelen als de Pruisische halve bataljons-kolonne, van welke laatste de nadeelen, door den heer De Petit, naar ik meen, zeer juist zijn aangegeven. De waarheid ligt, mijns inziens, als bij zoovele zaken, ook hier weer in 't midden. Bij zwakke bataljons, bestaande uit een groot aantal kompagniën, zal het bataljon wel als de kleinste en eenige tactische eenheid moeten beschouwd worden. Hier geldt, wat het werk van den Pruisische generalen staf over den laatsten oorlog zegt omtrent de Fransche bataljons: „Het Fransche bataljon, met een maximum sterkte van 800 man en bestaande uit 6 kompagniën, was zoo zwak, dat er ternauwernood een gunstig resultaat van

het gebruik der kompagnies-kolonne te wachten was. Men was daardoor genoodzaakt het bataljon als de tactische eenheid te behouden." Bij sterke bataljons echter, met kompagnien van 200 à 250 man, mag men aan deze, naar ik meen, het recht, om als tactische eenheid op te treden, niet ontzeggen. Ik voor mij nu geloof, dat de laatste formatie in allen deele de voorkeur verdient. In dit gevoelen ben ik versterkt geworden door de lezing der discussies, in de Belgische militaire commissie gevoerd. De sub-commissie, belast met het ontwerpen van een plan tot reorganisatie van het Belgische leger, heeft zich dan ook met algemeene stemmen op 2 na vóór bataljons van 1000 man, in 4 kompagnien gesplitst, verklaard.

In het rapport van den Belgischen Minister van Oorlog over de mobilisatie van 1870, leest men reeds met betrekking tot dit punt: „La compagnie, sous l'empire des idées qui avaient cours encore il y a vingt ans, n'était qu'un élément du bataillon; elle est devenue, *dans bien des circonstances, une unité jouissant d'une certaine indépendance.*” En Rustow, aan wien de heer De Petit tot staving zijner meening een citaat ontleent na 1866, zegt na 1870: „De Franschen verwerpen in hun reglement van 1870 de Pruisische kompagnies-kolonne en behouden het bataljon als eenige tactische eenheid; zij hebben daarin groot gelijk, omdat *hun bataljons zoo zwak zijn.*” Ik wil daarom geenszins dat de kompagnien den draad, waarvan de heer De Petit op blz. 48 zoo beeldrijk gewaagt, doorknippen, en acht het evenmin wenschelijk, dat in plaats van den éénen aanvoerder — den bataljons-kommandant — er vijf treden, namelijk de kompagnies-kommandanten. Ik stem geheel met spreker in, dat het wenschelijk, dat het noodig is voor den bataljons-kommandant, zijn bataljon ten allen tijde in de hand te hebben. Doch 't is niet weg te redeneeren, dat dit in de laatste oorlogen hoogst moeielijk, zoo al niet bijna onmogelijk gebleken is. De heer De Petit zelf heeft ons daarvoor, op blz. 49 en volg., de sprekende voorbeelden geleverd.

Wanneer nu de Pruisen met hunne uitmuntende voorschriften en voortreffelijk oefenings-systeem op deze klip stooten, hoe zullen wij haar dan met mogelijkheid kunnen vermijden? Wij moeten ons daaromtrent geen illusies maken. Zooals de Kroonprius van Pruisen

reeds na den oorlog van 1866 zeide, is het gevecht in de eerste linie thans niets anders dan een strijd, gevoerd door een zeker aantal kompagnies-kommandanten. Juist daarom is het noodzakelijk, dat de kompagnieën de vereischte sterkte en kracht hebben om, zoo noodig, zelfstandig te kunnen optreden en handelen.

Het vorenstaande resumeerende, kom ik tot het besluit, dat de kompagnieën thans zoodanige sterkte behooren te hebben, dat zij wel degelijk als tactische eenheden te beschouwen zijn, en in allen deele aan de voor die eenheden gestelde eischen kunnen voldoen.

Met het oordeel van spreker over halve bataljons-kolonne stem ik geheel in. Ware zulk eene splitsing doelmatig, waarom dan de bataljons niet op de halve sterkte gebracht? De omstandigheid, dat de Pruisen na de ondervinding van 1866 hun sterke bataljons behouden hebben, sluit naar mijne meening de veroordeeling dezer kolonne reeds in zich.

Met genoegen heb ik sprekers verklaring van den zwerm als strijdvorm gehoord, en kan mij met zijne beschouwingen daaromtrent over het geheel zeer goed vereenigen. Wat hier vooral de aandacht verdient is, dunkt mij, dat men in Pruisen meer en meer het gevoelen schijnt toegedaan te zijn, dat de binnen het bereik van het vijandelijk vuur vooruitgaande tirailleur-afdeelingen steeds door een officier moeten worden geleid, die zich vóór en niet achter zijne afdeeling behoort te bevinden. Dit beginsel wordt o. a. met warmte voorgestaan door den majoor van den Pruisischen generalen staf Von Scherff, in zijne zeer gunstig bekende *Studien zur neuen Infanterie-taktik*, ook reeds door den heer Pompe aangehaald. Geen avanceeren dus meer met enkele groepen, evene en onevene, hetgeen op het slagveld toch wel nimmer uitgevoerd zal kunnen worden; zelfs geen avanceeren met halve sectiën, en evenmin officieren achter de linie bij eenige voorwaartsche beweging. De majoor Von Scherff is van oordeel, dat in het hevige vuur alleen het voorbeeld en het moreel overwicht der officieren in staat is, de manschappen tot eene eenigszins geregelde voorwaartsche beweging te brengen.

Ook hier tracht spreker zijn gevoelen, dat de kompagnie geen tactische eenheid kan zijn, bij vernieuwing te staven door eene aanhaling uit Campe (blz. 59). Die aanhaling echter acht ik voor

dergelijk bewijs minder gelukkig gekozen. Op dezelfde wijze zou men uit de bepaling, dat van de bataljons eener infanterie-brigade bij een aanval eenige in reserve moeten gehouden worden, kunnen afleiden, dat de brigade tactische eenheid is en niet het bataljon.

Wat de heer De Petit meent met de uitdrukking, dat voor het vuurgevecht de zwermvorm de incarnatie is van wat de Duitschers door *Feuerdisciplin* verstaan, is mij niet recht duidelijk. Ik denk dat zijne bedoeling was te zeggen, dat de zwermvorm het criterium der *Feuerdisciplin* is. In dien vorm voornamelijk toch zal het moeten blijken, of de manschappen ten allen tijde — zelfs te midden van den hevigste kogelregen — zoodanig in de hand hunner aanvoerders zijn, dat deze het vuur steeds volkomen in hunne macht hebben.

Ofschoon spreker in zijn oordeel over het al of niet wenschelijke, om in de toekomst bij den aanval den kolonne-vorm te behouden, niet zoo apodictisch is, als waar hij zijn gevoelen uitspreekt over de tactische eenheden, maakte zijne verdediging der groote aanvalskolonnen — ik mag het niet ontkennen — op mij weer eenigszins den indruk van eenzijdigheid. Vooral de door hem aangehaalde voorbeelden dragen daartoe bij. Wel is waar behaalden de Franschen in dien gevechtvorm bij Sedan een kortstondig, bij Le Mans zelfs een belangrijk voordeel, doch de vraag is, of dit niet op andere wijze met minder verliezen had kunnen geschieden. Het bekende spreekwoord: „een zwaluw maakt geen lente” komt mij hier voor den geest. Wanneer ik naga, dat de Duitschers bijna al hunne overwinningen met de *Einzelordnung* als strijdform behaald hebben, dan oefenen — ik moet het erkennen — de door spreker aangevoerde voorbeelden weinig overtuigingskracht op mij uit. Eene *héroïque folie* kan ook wel eens tot een goed resultaat leiden. Waarom heeft spreker bij deze gelegenheid den algemeen bekenden, *mislukten* gesloten aanval der Pruisische garde bij St. Privat niet vermeld? De hertog van Wurtemberg zegt in zijne beschouwingen over de aanvalswijze der Pruisische infanterie in den oorlog van 1870—71 met betrekking tot dit wapenfeit: „De aanval van kolonnen in linie op open terrein werd, over het algemeen, als onmogelijk beschouwd, daar hij eene nuttelooze opoffering van menschenlevens ten gevolge had en, na den *mislukten aanval op St. Privat*, geheel verworpen.

De overste Von Seddeler, van den Russische generalen staf, verhaalt in zijne voordrachten over den oorlog van 1870—71, hoe de Pruisen, toen zij nog niet voldoende bekend waren met de werking van het Chassepot-geweer, op dezelfde wijze tegenover de Franschen meenden te kunnen optreden als in het jaar 1866 tegenover de Oostenrijkers.

Bij de eerste ontmoetingen met den vijand leed de Pruisische infanterie dan ook zware verliezen; dit waren echter goede lessen voor haar, en te midden van den krijg ging zij, zonder dralen en zonder lange voorbereiding, over tot eene aanvalswijze, die geheel van de tot nog toe gevolgde verschilde. Hij beschrijft op de volgende wijze den aanvalsvorm der Duitschers na de eerste gevechten:

„Iedere aanval werd door een goed onderhouden artillerievuur voorbereid, en dit ook bij den aanval zelf zoo lang mogelijk voortgezet, waarbij over de hoofden der vooruitrukkende troepen geschoten en het vuur niet op de vijandelijke artillerie, maar op de aangevallen infanterie gericht werd.

„De hoofdmassa der slaglinie, de eerste linie, bleef, in kompagnieskolonnes geformeerd, in reserve; zij begaf zich niet eerder binnen het bereik van het vijandelijke geweervuur, dan wanneer de voorlinie (tirailleurs) tot bestrijding van den vijand te zwak bleek. Dan echter rukte zij op om deze te versterken, terwijl de tweede linie hare plaats innam.

„De voorlinie streed in verspreide orde of in kleine groepen; alvorens op den vijand te stooten en het eigenlijke gevecht te kunnen beginnen, moest onder het vijandelijk vuur een afstand van 1000 pas worden afgelegd. In open terrein geschiedde dit in den loopas, tot halt gehouden moest worden om de manschappen den adem niet te doen verliezen, of omdat deze niet verder vooruit te brengen waren; dan wierp alles zich op den grond neder. Was men op een zoodanigen afstand van den vijand gekomen, dat met goed gevolg kon gevuurd worden, dan onderzochten de officieren en onder-officieren het voorliggende terrein, of er ook eenige dekking te vinden was, waarvan de schutters gebruik konden maken. Achter zulke dekkingsmiddelen nu werd een kleiner of grooter getal manschappen verzameld, en alsdan onmiddellijk een krachtig vuur geopend. De

reserve maakte hiervan gebruik, om, eveneens in *verspreide orde* vooruit te ijlen, en zich daarna weer neder te werpen, waarbij zij in open terrein 150 à 180 pas van de tirailleur-linie verwijderd bleef. Na een korter of langer vuurgevecht werd door deze wederom eene plaats uitgekozen, die geschikt was om op eene kortere distantie vuur te geven, en daarheen begaf zij zich in opgeloste orde en in den looppas. Het vuur der Pruisen bleek dan gewoonlijk voor de Franschen zoo vernielend, dat deze hun stelling verlieten, die door de Pruisen met een „hoera” werd ingenomen. Was het terrein geheel open, dan vormde men geen groepen, maar vuurde geheel in verspreide orde.

„De Franschen daarentegen hielden, niettegenstaande de zware nederlagen en groote verliezen die zij leden, gedurende den geheelen veldtocht hetzelfde systeem vast. Van den beginne af aan door de omstandigheden tot het defensief-gevecht beperkt, meenden zij het beste middel tot bestrijding van den tegenstander gevonden te hebben in het ruimste gebruik van hun verdragend schietwapen, en baseerden daarom hunne geheele vechtwijze hoofdzakelijk op het vuur, dat zij bovendien nog vaak verkeerd aanwendden. Daar het echter onmogelijk was, zich uitsluitend bij het vuurgevecht te bepalen, namen zij ook tot aanvallen hun toevlucht, die zij in vrij dichte tirailleur-liniën, gesteund door kleine kolonnes, uitvoerden. Met groote dapperheid verlieten zij hunne dekkingen, tot zij binnen het bereik van het goedgemikt vernietigend vuur der Pruisische infanterie kwamen; dan gingen zij, na het lijden van vreeselijke verliezen, weer terug. Meestal ondernamen zij nog een tweeden en laatsten aanval in dezelfde richting, die dan gewoonlijk tot hetzelfde resultaat leidde. Op deze wijze handelden zij o. a. den 1 September in den slag bij Noisseville; alleen deden zij daar gedurende verscheidene uren dikwerf herhaalde aanvallen voornamelijk tegen Chieulles en de voor Vany opgestelde batterij.

„Met omtrekkingen, met flankaanvallen en échelonsgewijze oprukken tegen den vijand onder doelmatige gebruikmaking van het terrein, om zich daarna op hem te werpen, hielden de Franschen zich niet op.

„Een leerzaam voorbeeld van de nieuwe vechtwijze der Pruisen is de bestorming van Le Bourget, vooral ook veel betekenend,

daar zij door de garde geschiedde, die nog bij St. Privat in het werkzaamste vuur in kolonne was opgetreden.

„Tot den aanval op het dorp waren 9 bataljons bestemd, die in 3 kolonnes verdeeld werden. Bij het vooruitrukken openden de batterijen der 2e garde-divisie een hevig vuur, en toen de troepen de batterijen voorbijgetrokken waren, zetten deze hun vuur voort over de hoofden der aanvallers. De vleugel-kolonnes verspreidden tamelijk sterke tirailleur-liniën, die een paar honderd pas vooruitliepen, en zich toen nederwierpen. Daarop volgden de soutiens der linie en de reserven, *eveneens in opgeloste orde* en in den looppas. Bij de linie aangekomen, wierpen zij zich neer, en de tirailleurs liepen daarop vooruit tot binnen het werkzaam gevecht. De vleugels der tirailleur-linie omvatten nu het dorp van twee zijden, en de daardoor ontstane tusschenruimten werden onmiddellijk door toesnellende deelen der reserve aangevuld. Intusschen was ook de tweede linie, en wel *insgelijks in opgeloste orde*, tot in de nabijheid der tirailleurs opgerukt. De tirailleurs naderden het dorp steeds meer, en omvatten het daarbij altijd dichter. Zij maakten gebruik ook van de kleinste oneffenheden van het terrein, die zij kruipend en loopend trachtten te bereiken. Enkele manschappen ijlden vooruit, hunne kameraden voegden zich bij hen, en een vernielend vuur werd uit de zoo ingenomen stelling geopend. Zoo verzamelde zich noordwestelijk van Le Bourget, achter eene rij op het veld liggende mesthoopen, eene kompagnie, die door haar welgemikt vuur op korten afstand den Franschen zware verliezen toebreacht; op den tegenover liggenden linkervleugel lagen eenige kompagnieën tegen de oevers van het riviértje Moleret. De middelste kolonne, die gedwongen was in het front aan te vallen, en bovendien niet kon vermijden kompagnies-kolonnes in het werkzame vuur te gebruiken, leed zware verliezen.”

Waar de overste Von Seddeler tot het besluit komt, dat gedurende den laatsten oorlog in het gevecht de verspreide orde *regel* en de geslotene *uitzondering* was, gaat de majoor Von Scherff in zijne reeds genoemde *Studien zur neuen Infanterie-Taktik*, een werk, dat in weinige maanden eene derde uitgaaf beleefde, nog veel verder. „*Der factische Einbruch in die feindliche Stellung* (im freien Feld,

wie in Lisièren),” zegt deze, „ist im Kriege 1870/71 überall und überall lediglich durch Schützen-Schwärme erfolgt, mehr oder weniger nahe gefolgt nur von geschlossenen Linien oder Kolonnen!!

„Wir müssen daher sagen:

„DIE EINZELORDNUNG IST DIE FACTISCH EINZIGE KAMPFFORMATION DER INFANTERIE GEWORDEN.”

In het vervolg op de *Studiën*, getiteld: *die Friedensschule*, noemt diezelfde schrijver „die Einzelordnung die einzig noch mögliche Kampfform,” en eenige blz. verder leest men: „Die eine und einzige wirkliche Kampfform mit ihren uns heute noch so vielfach neuen, mindestens ungewohnten, selbst rein formalen Anforderungen muss zur zweiten Natur unserer Infanterie werden.”

Ook de Zwitserache kolonel Feiss is in zijne *Principes d'une nouvelle organisation militaire Suisse etc.* van hetzelfde gevoelen. Hij zegt daaromtrent het volgende: „La dernière guerre a prouvé que jusqu'à l'invention d'autres armes d'infanterie, la méthode de combat de l'infanterie sera le combat en tirailleurs. Les colonnes d'attaque et les carrés sont tombés en désuétude pour le combat; les premières pourront encore être employées, mais seulement comme rendez-vous de formation de bataillon.”

Dit citaat brengt mij onwillekeurig op een ander punt van de redevoering van den heer De Petit. Ik deel geheel zijn gevoelen omtrent de voordeelen, die het holle carré heeft boven het volle, deel echter zijne verwondering, dat de Pruisen nog steeds dit volle carré bijbehouden, minder. Ik geloof, dat de reden daarvan moet gezocht worden juist in de omstandigheid „que les carrés sont tombés en désuétude.” Men gebruikt ze, om zoo te zeggen, niet meer, en acht het daarom niet noodig, om ter wille van die carrés eene ingrijpende verandering in het reglement te brengen, waartegen ook de Pruisen zeer terecht opzien, en waartoe zij niet overgaan dan bij volstreckte noodzakelijkheid. Het bijbehouden der driegelederenstelling, niettegenstaande zij gedurende den ganschen laatsten veldtocht niet gebruikt is in het gevecht, kan hieraan ten voorbeeld strekken.

De Pruisische generaal Paris verhaalt ons, dat de charges der Fransche escadrons gewoonlijk op de Duitsche infanterie afstuiten, die hen ontving zonder zich te verzamelen of carrés te formeeren.

In de *Allgemeine Militär-Zeitung* van December van het vorig jaar vindt men eene beschrijving der herfstoefeningen van het Duitsche occupatie leger in Frankrijk. Daarbij vond op den 26ten September o. a. een aanval van cavalerie op infanterie plaats. Hiervan wordt de volgende beschrijving gegeven: 2 escadrons kurassiers en 2 escadrons ulanen attaqueerden met krachtigen stoot de zich terugtrekkende geschokte vijandelijke tirailleurs, soutiens en kompagniën. Ras echter formeerde deze infanterie gesloten afdeelingen, maakte front naar de half links aanvallende escadrons en gaf prachtige, rustige salvo's, die slechts één ruk vormden, op hen af. Eenige kompagniën vuurden op 4 gelederen, andere deploieerden met pelotons rechts en links en ontvingen de cavalerie op 2 gelederen. De terugjellende tirailleur-zwermen moesten daarbij snel het peloton formeerden en in de linie plaats nemen. Zelfs bij deze vredesoefeningen werden dus tegen cavalerie-aanvallen geen carrés geformeerd. Daarbij gold voor de infanterie als stelregel, dat zij de cavalerie op 2 of 4 gelederen in *linie* afwacht; alleen bij eene plotselinge verrassing worden kompagnies-carrés geformeerd. Kluwens of tirailleurhoopen zag men nergens; de tirailleurs formeerden zich echter wel in gesloten liniën.

Von Scherff zegt met betrekking tot de carrés, dat hij ze, zoolang vijandelijke infanterie en artillerie in de onmiddellijke nabijheid is, eenvoudig voor *onmogelijk* houdt. Het kluwen zal een wel niet *altijd* te vermijden hulpmiddel voor *kleinere* afdeelingen zijn, het bataljons-carré echter *kan* nog slechts gebruikt worden dáár, waar vijandelijke *cavalerie-massa's* zonder behulp van andere wapens optreden; dit nu zal wel steeds een zeer zeldzaam, hoezeer ook niet onmogelijk geval zijn.

Tot de tegenwoordige aanvalswijze terugkeerende, wil ik nog opmerken, dat ook de hertog van Wurtemberg in zijne reeds vroeger genoemde studie tot het besluit komt: „Ik ben na rijpe overweging ten volle overtuigd, dat de bajonet-aanval alleen uitvoerbaar is met groote kracht door zwakke of gedeploieerde afdeelingen.” Zulke verklaringen van mannen van ondervinding zullen, naar ik vertrouw, de meening van den heer De Petit, dat hier alleen van overdrijving sprake kan zijn, wel eenigszins doen veranderen.

Uit het vorenstaande mag echter nog niet worden afgeleid, dat

dus ook oefeningen in gesloten massa's niet meer zouden noodig zijn. Von Scherff zegt in zijn *Friedenschule*, waar hij de militaire opleiding van den soldaat in 't algemeen behandelt: *Zekere en gesloten beweegbaarheid in massa* (Massenordnung) moet bovenaan staan als punt van uitgang en als sluitsteen van iedere daartusschen liggende gevechtshandeling; en *de geoefendheid om spoedig uit den éenen vorm der gesloten orde in den anderen* (evolutiën) en *uit dezen in de verspreide orde over te gaan en omgekeerd* (uitzwermen — verzamelen) volgt." Doordien het gesloten bataljon, volgens dien schrijver, nog slechts marsch- en manoeuvreer-, echter niet meer gevechts-eenheid is, kunnen wel vele evolutiën in dien vorm wegvallen. Het exerceeren in gesloten orde blijft echter, naar mijne meening, ook daarom nog altijd even noodig, om den man dat strenge begrip van orde en tucht en van vuurdiscipline in te prenten, dat bij oefeningen, uitsluitend in verspreide orde, slechts zeer moeielijk zou aan te kweeken zijn.

Ter loops zij hier nog opgemerkt, dat zoowel de kolonel Feiss als de majoor Von Scherff de kompagnie den naam van tactische eenheid waardig keuren. Eerstgenoemde zegt b. v. in zijn door mij reeds genoemde opstel in de *Revue mil. Suisse*: „*que la compagnie sera toujours plus employée comme une unité indépendante dans les combats futurs,*” en spoedig daarna met betrekking tot de Pruisische aanvals-kolonne: „*La colonne d'attaque est formée de 4 compagnies, ayant chacune son peloton de tirailleurs immédiatement derrière elle, tandis qu'autre fois ils étaient tous rejetés à la queue de la colonne. Cette nouvelle formation s'accorde mieux avec une tactique dans laquelle l'unité n'est plus le bataillon, mais la compagnie.*”

De majoor Von Scherff zegt o. a. in zijne verhandeling over het defensief-offensief gevecht: „*Was beim Angriff noch nicht überall zugegeben war, kann hier fast ausnahmslos eingeräumt werden, dass die Kompagnie die taktische Einheit der Abwehr ist.*”

Ik noem hier den naam van defensief-offensief gevecht. Ik wil van deze benaming, die oppervlakkig beschouwd eene tegenstelling insluit, eene korte verklaring geven. Von Scherff gaat uit van de stelling, dat het doel van iederen strijd de *overwinning* is; eene *beslissing* nu is slechts te verkrijgen door eene offensieve handeling

van den beginne af aan, of door eene offensieve handeling na een gelukkig gevoerd defensief-gevecht. Daarom onderscheidt hij de gevechten niet in aanvallende en verdedigende, maar in beslissing zoekende of *niet* beslissing zoekende (demonstratieve gevechten.) De eerste nu onderverdeelt hij in offensieve- en in defensief-offensieve gevechten. Een zuiver defensief-gevecht is, tenzij het tevens demonstratief is, volgens hem eene onmogelijkheid. De beschikbare tijd veroorlooft mij niet, hieromtrent in nadere bijzonderheden te treden; alleen neem ik deze gelegenheid te baat, om de aandacht van allen, die belang stellen in de nieuwe tactiek, en nog geen kennis genomen hebben van dit geschrift, nogmaals daarop te vestigen; het is zeker eene aandachtige lezing overwaardig.

Eindelijk wensch ik nog een kort woord te spreken over de wakkerschuddende stem, die de heer De Petit in het laatste gedeelte van zijn betoog herhaaldelijk richt tot hen, die het betreuren, dat wij nog geen algemeenen oefenplicht, geen langeren oefentijd hebben, en die hij vreest dat door dit treuren over het hoofd zien, wat nu reeds dadelijk in eigen werkkring tot verbetering kan worden gedaan. „Het geroep om zaken,” zegt hij, „waarvan de verantwoordelijkheid niet op ons rust, is onvruchtbaar dáár, waar het niet gepaard gaat met de bewijzen, dat men van de bestaande alle partij trekt.”

Ik ben er zeker van, dat de heer De Petit hier niet als verdediger onzer tegenwoordige wijze van legervorming heeft willen optreden; dat ook hij de invoering van verplichten persoonlijken krijgsveld dienst zeker als een der meest wenschelijke verbeteringen van ons krijgswezen, om niet te zeggen als een levensvoorwaarde voor het leger beschouwt. Ik durf mij borg stellen, dat hij eveneens een langeren oefeningstijd, dan de Grondwet en de oorlogsbegroting ons toestaan, niet zou afkeuren. Daargelaten ook de vraag of niet zij, die voor de invoering van verplichten krijgsveld dienst ijveren, die voor langen oefentijd pleiten, toch bovendien niet alle krachten zullen inspannen, om met, ofschoon erkend gebrekkige middelen, de best mogelijke resultaten te verkrijgen, zou ik deze vraag nog laten rusten, indien ik het met sprekers bewering eens ware, dat hier de spreuk geldt: dat *kan* wat *moet*. Mijns inziens echter bestaat er tusschen de drie onderwerpen: legervorming, oefeningstijd

en militaire opleiding een zoo nauw verband, dat de eene niet buiten de andere te beschouwen is. Spreker noemt het ontegenzeggelijk, dat de hedendaagsche vechtwijze aan de geoefendheid der infanterie veel hooger eischen stelt dan voorheen. Welnu, ik geloof, dat, ook met de meest uitstekende wijze van opleiding en oefening alleen, aan die eischen niet kan beantwoord worden. De hedendaagsche vechtwijze vordert de aanwezigheid van denkende elementen in de gelederen. Niet alleen officieren en kader moeten voortaan oordeelkundig handelend optreden, maar ook de enkele soldaten. Dit is een eerste eisch der verspreide vechtwijze, en wij hebben het gehoord: DIE EINZELORDNUNG IST DIE FACTISCH EINZIGE KAMPFFORM DER INFANTERIE GEWORDEN. Ik geloof nu niet dat er een ander middel is, om die onmisbare denkende elementen in de gelederen te krijgen, als de invoering van verplichten krijgsdienst; even als ik daarin het éénige middel zie, om het steeds toenemend gebrek aan kader te verhelpen.

De noodzakelijkheid der invoering van verplichten krijgsdienst voor ons leger wordt thans ook door niet-deskundigen ingezien en beloofd, getuige het hoofdartikel der *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van den 19^{den} dezer, waarbij met klem van redenen op spoedige aanneming van het daartoe strekkende wetsontwerp wordt aangedrongen.

Waar voorts de Pruisen met hunne uitmuntende oefeningsmethode zoo overtuigd zijn van de noodzakelijkheid van *langdurige* oefening, dat Von Scherff in zijne *Friedensschule* kan verklaren: „Dass es in den zur Disposition der Ausbildung stehenden 2 bis 3 Jahren *factisch* unmöglich ist, *jedem* Infanteristen in *allen* möglicherweise von ihm zu verlangenden Kriegsleistungen eine *ausreichende Sicherheit* zu geben, wird man uns *ohne Beweis* zugestehn;” is het waarlijk hun niet euvel te duiden, die naar een langeren oefeningstijd voor onze miliciens verlangend uitzien, al zijn zij er ook zeker van, dat hun wensch nog lang, zeer lang tot de *vrome* wenschen zal behooren.

Doch er is meer. Om de oefeningen behoorlijk te doen plaats grijpen, zooals ook spreker dit noodig acht, om den lust en ijver van officieren, kader en manschappen gaande te houden, wordt voor de kompagnien eene zekere sterkte vereischt, die onze kom-

pagniën niet hebben en met den beperkten oefeningstijd nimmer hebben kunnen. Releveerde ik dit punt reeds in het begin van mijn betoog, ik acht het van genoegzaam belang, om hier nogmaals er op terug te komen.

Kolonel Brialmont verklaarde in de zitting der Belgische militaire commissie van 22 Junij 1871, dat de generaal Von der Taun hem reeds na Sadowa zeide: „Het grootste gebrek van onze infanterie (de Beiersche) even als van de uwe is de *builtengewone zwakheid der kompagniën op vredesvoet*, die een allernadceligsten invloed heeft op de oefening en den militairen geest van het leger.”

En toch is de eerste oefeningstijd voor de infanterie in België 26 maanden!

De militaire sub-commissie nam dan ook voor de vredessterkte eener kompagnie een cijfer van 100 man aan, omdat kompagniën, die in tijd van vrede tot 60 à 70 man gereduceerd zijn, de kompagnies-school, die de basis der tegenwoordige infanterie-tactiek is, niet behoorlijk kunnen beoefenen. „Avec de pareils effectifs,” zegt zij, „les cadres, privés de stimulant et réduits à l'inaction, se négligent, s'éuervent et deviennent inaptes à la guerre.”

„Om in dit gebrek te voorzien, moet men van 2 bataljons er één maken of de kompagniën van ieder bataljon verdubbelen; or ce sont là des expédients dont l'emploi obligé est l'indice certain d'une organisation incomplète ou défectueuse.”

Eindelijk heeft de duur van den actieven dienstdtijd grooten invloed op het verkrijgen van het noodige kader. Men denke slechts aan het gezegde van Trochu: „La première année l'homme se débat contre les difficultés du noviciat, la deuxième année il s'équilibre, la troisième année il accomplit son service sans effort.” In het derde jaar dus zou men eerst die vrijwilligers krijgen, die uit voorliefde voor den dienst blijven doordienen.

Maar, ook al hebben wij nog steeds een vicieus stelsel van legervorming; ook al worstelen wij met geringe getalsterkte der kompagniën, daarom toch zooveel mogelijk gewoekerd met den beperkten tijd, die ons voor de opleiding onzer soldaten gegeven is; zooveel mogelijk partij getrokken van het gebrekkig materiaal, dat ter onzer beschikking wordt gesteld! Met onvermoeiden ijver en streng besef van plicht de vaak ondankbre taak vervuld, die

op ons rust; doch daarbij tevens gestreefd naar hooger, naar beter! En onze eerste wensch moet dan ook zijn, verbetering der leger-vorming; want volkomen waarheid bevatten de woorden van den Belgischen generaal Goffinet: „Les lois de recrutement constituent dans leur ensemble, la base fondamentale de l'édifice militaire d'un pays.”

„Il faut donc, avant tout, que cette base soit bonne, si l'on veut avoir une bonne armée!”

Ten opzichte der lezing van den heer Kool, wil ik mij, zooals ik reeds aanduidde, slechts tot enkele opmerkingen bepalen.

Op blz. 95 zegt spreker, dat de in Pruisen zeer gebruikelijke *halfkolonne* bij ons niet bekend is. Hoewel ik erken, dat wij den naam missen in onze voorschriften, meen ik toch uit de van die opstelling in „Buschbeck” voorkomende beschrijving en schets te moeten afleiden, dat wij een dergelijke formatie verkrijgen door de beweging „met pelotons half rechts of links.” Gaarne zou ik van spreker vernemen, in hoeverre deze meening juist is.

Op blz. 105 merkt de heer Kool op, dat het verkeerd is voor cavalerie, die in eene vijandelijke batterij is doorgedrongen, de paarden en stukrijders af te maken. Volgens hem moet men de laatsten dwingen om of wel met de stukken in hun geheel, of met de voorwagens mede te gaan. Ik geloof, dat die laatste handelwijze zeer zeker de voorkeur verdient boven de eerste, mits er tijd en gelegenheid toe besta. Ik denk hier aan den door spreker aangehaalden aanval der brigade Von Bredow, waarbij de genoemde 3 escadrons huzaren wel ulanen moeten zijn. (Daaraan namen deel de escadrons 1; 2 en 4 van het kurassier-regiment n°. 7 en 2, 3 en 4 van het ulanen-regiment n°. 16). Ieder stukrijder, ieder paard, die bij het doorrennen der batterijen werden neergesneld, waren toch hier, geloof ik, als winst te beschouwen. Van medenemen van stukrijders met of zonder stukken kon, mijns inziens, bij dien aanval geen sprake zijn.

In dienzelfden slag bij Mars-la-Tour vindt men nog een schoon voorbeeld van hetgeen cavalerie ook thans op het slagveld vermag, en tevens van hare bereidwilligheid, om de geslagen infanterie ter hulp te snellen, dat ik hier in 't kort meen te mogen vermelden.

De regimenten garde-dragonders 1 en 2 offerden zich met voorbeeldelooze doodsverachting op, om de brigade Wedell (het 16e en het 57e regiment infanterie), die bij den aanval op den rechtervleugel der Franschen, waar het geheele 4e Fransche legerkorps stond, door een werkelijken loodregen overstelpt, vreeselijke verliezen had geleden, voor een geheelen ondergang te behoeden. Door hun heldenmoed werd de kracht van den aanval der Franschen gebroken, doch niet dan ten koste van de zwaarste offers. Van het 1e regiment bleven slechts 6 officieren en 1/4 der manschappen over, zoodat den volgenden dag uit die overblijfsels een escadron moest geformeerd worden. Dus ook hier de grootste verliezen even als bij den aanval van Von Bredow, waarbij o. a. alle hoofdofficieren op het slagveld bleven.

De verliezen der cavalerie mag men echter niet te zwaar tellen, wanneer de omstandigheden haar optreden eischen.

„Die verliezen,” zegt Von Seddeler, „treffen voornamelijk zoo zeer, om dat ze om zoo te zeggen in één moment ontstaan. Wij zagen een regiment cavalerie intact tot den aanval oprukken, en na een half uur slechts zwakke overblijfsels terugkeeren. Ook moet hierbij niet uit het oog worden verloren, dat de noodzakelijkheid van opofferingen, als waarvan hier sprake is, tot de uitzonderingen behoort. Vergelijkt men het totaal verlies der cavalerie met dat der infanterie gedurende den geheelen oorlog, dan is men getroffen door het betrekkelijk gering cijfer van het eerste. Zelfs enkele veldslagen maken geene uitzondering. Den 2en December, bij Artenay, verloor de 22e divisie bijna den 13en man (van 7600—600 man); drie cavalerie-regimenten, die eenige aanvallen op een nog niet geschokten vijand deden, verloren minder dan den 30sten man (van 1350—44 man).”

Een uitvoerig verhaal van het gewichtig aandeel dat de cavalerie aan den slag van den 16en Augustus nam, geschreven door den majoor van den Pruisischen generalen staf Kaeler, vindt men in het „*Beiheft zum Militair-Wochenblatt* 1872, *Achtes Heft*.”

Op blz. 108 en volg. beschrijft de heer Kool de wijze van aanvallen van cavalerie op infanterie. De overste Von Seddeler geeft daaromtrent op, dat volgens het oordeel van vele ervaren cavaleristen, die zelve aan attaques deelgenomen hebben, de beste vorm voor de cavalerie tegenover de achterland-geweren

de zwerm attaque is, en wel voor een regiment 2 escadrons opgelost en de beide anderen in pelotons-kolonne, ongeveer 300 pas achter het midden of achter de vleugels — in het eerste geval tot den aanval op de voorste vijandelijke liniën, in het tweede tot het omvatten der vleugels. Volgens eene Pruisische instructie voor de cavalerie — vermoedelijk herkomstig van prins Frederik Karel — wordt de afstand, waarop de cavalerie moet deploieeren, op 800 à 1000 pas aangegeven.

De betekenis van het gevecht te voet, ook vooral voor onze cavalerie, en het nùt van oefening in die vechtwijze is door spreker met kracht van redenen en tal van bewijzen aangetoond. Ik geloof dan ook niet dat er omtrent de wenschelijkheid, den ruiter van een goed vuurwapen te voorzien, groot verschil van gevoelen bestaat. Wanneer het bezit van zoodanig vuurwapen maar niet leidt tot eene gewoonte, die bij de Fransche cavalerie schijnt bestaan te hebben, namelijk om vóór den aanval te vuren. Hierdoor gaat toch het verrassende, het eigenaardig kenmerk van iederen cavalerie-aanval geheel verloren, en ook de schok verliest veel van zijn kracht en moreelen indruk. Von Seddeler nocmt dit gebruik zeer terecht in de hoogste mate oncavaleristisch en verhaalt, dat het schieten der Fransche cavalerie bij Sedan zelfs zoo bevig was, dat de advanceerende bataljons van het 5e korps eerst dachten infanterie voor zich te hebben, tot plotseling cavalerie-regimenten op hen afrenden. Ook in de reeds genoemde beschrijving van den majoor Kaeler vindt men vermeld, dat, bij den terugtocht der cavalerie van Von Bredow, de uitgezwermden flankeurs van de vijandelijke ruitery, vooral van de kurassiers, zich slechts met schieten bezig hielden. Ik vermeen dat het hier wel de plaats is, tegen zoodanig misbruik van een doelmatig wapen te waarschuwen.

Had ik al het schoone willen releveeren, wat mij in de beide heden avond te bespreken lezingen getroffen heeft; had ik alle wenken willen opsommen, met welke ik instem, de wenschen die ik gaarne beaam — ik zou te veel van uw geduld hebben moeten vergen, Mijne Heeren! En toch valt het moeielijk zooveel schoons ongeroemd, zooveel opmerkelijks onaangeroerd te laten. Ik meende in de zoo ruim voorhanden zijnde stof slechts enkele grepen te mogen doen. Veroorloofde ik mij daarbij critick, dan deed ik dit niet

uit lust tot critiseeren of om iets af te dingen op den lof, die beiden sprekers mijns inziens zoo welverdiend werd toegezwaid; maar omdat ik mij aan de zijde dergenen schaar, die de overtuiging koesteren dat, hoewel de grondbeginselen der tactiek ten eeuwigen dage onveranderlijk zijn, de technische verbetering der wapenen altijd wijzigingen zal noodig maken in de vechtwijze en de daartoe vereischte tactische vormen der troepen.

Wij zijn niet in de gelegenheid geweest, practische ondervinding op het oorlogsveld op te doen, en moeten dus in de leer gaan bij hen, welke die gelegenheid wel gehad hebben. Dit wordt ons gemakkelijk gemaakt door den verdienstelijken arbeid van mannen, als de beide sprekers. Door wisseling van denkbeelden wordt het ontbrekende aangevuld, het minder duidelijk uitgedrukte of onjuist opgevatte toegelicht.

Dit komt mij voor de wijze te zijn om tot de kennis te geraken der grondregels, waarop de nieuwere tactiek der verschillende wapens steunt.

De heer DE PETIT wenscht, naar aanleiding van hetgeen over zijne voordracht is gesproken, met het oog op het vergevorderde uur, slechts eenige hoofdpunten aan te raken.

Spreker wist wel dat er over enkele in zijne verhandeling voorkomende beschouwingen verschil van gevoelen zou bestaan. Hij zeide immers zelf in den aanhef zijner voordracht, dat hij zich niet had voorgesteld apodictische waarheid alleen, te verkondigen. Dit te willen, is volgens zijne meening reeds een miskennen van het eigenaardige der krijgskunst. Die wetenschap zou stellig van haar verheven standpunt afdalen, indien ze in eenige absolute regels saam te vatten ware. Maar zoo men ook hier door wrijving van denkbeelden tot eene juiste beschouwingswijze moet trachten te geraken, zoo blijve men daarbij toch indachtig, dat in de tactiek het veld der hypothesen zeer weinig begrensd is en sommige gedeelten daarvan zeer onvruchtbaar zijn.

Met genoegen heeft spreker opgemerkt, dat men die minder vruchtbare gedeelten van dat veld zeer weinig bewandeld heeft, en dat men zich, althans wat de opmerkingen op zijne voordracht betreft, heeft bepaald tot zaken, die betrekking hadden tot een beginsel, dat men duidelijk moet herkennen. Hij zal dat voet-

spoor volgen en de gemaakte opmerkingen zooveel mogelijk bespreken in dezelfde volgorde, waarin zij in het midden werden gebracht. Na het door onzen geachten Voorzitter gedaan verzoek om, wegens het late uur, beknopt te zijn, moet hij er zich van onthouden, punten van ondergeschikt belang aan te roeren.

Hij komt dan in de 1^e. plaats nogmaals op de verklaring van *tactische eenheid*. Hij heeft er in zooverre vrede mede, dat men het bataljon, of de kompagnie, ja zelfs de brigade dien naam geve; ja hij zou er zich zelfs mede kunnen vereenigen, dat men al die lichamen tactische eenheden noemde, mits men dan niet aan dien naam de beteekenis hecht, die er, vermeent hij, aan gehecht moet worden; een ligchaam groot genoeg om een op zich zelf staand gevecht van eenige beteekenis door te voeren. Hij zou wenschen, dat men in de krijgskundige wetenschap geene termen gebruikte, die geene bepaalde beteekenis hebben.

Het onbepaalde van vele uitdrukkingen in de tactiek, — hij zeide dit reeds in zijne verhandeling — doet aan die wetenschap veel kwaad. Wanneer een Van de Velde in zijne „*Tactique appliquée au terrain*” zegt, dat het eene „*question oiseuse*” is of het bataljon, dan wel de kompagnie taktische eenheid genoemd worde, omdat men nu eens het geheele bataljon, dan eens de afzonderlijke kompagnieën ziet optreden, dan is misschien die verklaring voor Franschen of Belgen goed genoeg; voor den Nederlander, die zich niet met klanken tevreden stelt, is ze niet genoeg.

Spreker deed in zijne voordracht de vergelijking met den meter en een matenstelsel. Hij zal thans zich nog even van diezelfde vergelijking bedienen. Omdat men in het dagelijksch leven sommige zaken meestal slechts bij decimeters of centimeters koopt, is dat een bewijs dat de meter de grondeenheid niet meer is? Omdat men kompagnieën, en zelfs onderdeelen daarvan, soms geïsoleerd ziet optreden, zou dat willen zeggen dat het bataljon niet meer de tactische eenheid is?

Over de sterkte van bataljons en kompagnieën heeft spreker daarom niet uitgeweid, omdat het beginsel waarom het hier te doen was, het begrip van tactische eenheid, niet gelegen is in het cijfer zoo zeer, maar in de eenheid van bevelvoering, en het voor den bataljons-kommandant gewaarborgd verband tusschen zijne kompagnieën.

In het „Oostenrijksche Militaire Tijdschrift” van December jl. in een artikel getiteld: „Die taktischen Lehren des Krieges im Jahre 1870—1871”, wordt gezegd dat de ondervinding heeft uitgemaakt, dat de kompagnie eene kracht is, die slechts op één oogenblik en in ééne richting kan werken, iedere combinatie van belang uitsluitende, eene kracht, die spoedig wordt verbruikt, spoedig behoefte heeft aan herstel, zoodat, als men hecht aan het begrip van tactische eenheid, dat lichaam zoodanige kracht en indeeling moet bezitten, dat het niet zoo spoedig verbruikt is en in zich zelf middelen heeft tot aflossing, tot herstel. En die middelen bezit het bataljon in zijne verschillende kompagnien. Juist bij het meer optreden met kompagnies-kolonnes, heeft op grond hiervan, volgens spreker, de beteekenis van bataljon als tactische eenheid gewonnen in waarde.

Maar zou dat nu in strijd zijn met de aanwending op grootere schaal dan voorheen geschiedde, van individuele krachten in het verspreide gevecht? Naar sprekers oordeel volstrekt niet. De quacstie is deze: Wie vóór in het gevecht kommandeert en kommandeeren moet. Aan die vraag moeten we onze reglementen, onze voorschriften omtrent de verspreide vechtwijze toetsen. De aanvoering, machteloos in het gejoel van den strijd, kan den troep slechts aan den vijand brengen, richting en oogenblik van ingrijpen in het gevecht bepalen. Eenmaal dáár gekomen, moet het doorzetten van den strijd aan den troep overgelaten worden.

Dit is het oogenblik, waarin tucht, oefening en methode op den voorgrond treden; het oogenblik, waarop het voorwaarts brengen van den troep, het verband bewaren, alleen geschieden kunnen door de dragers van de leidende gedachte van den aanvoerder, en die intelligente dragers zijn de officieren. Waar het kommando van den generaal ophoudt, begint dat van den bataljons-kommandant te werken; waar deze onvermogen wordt den troep direct te bevelen, moeten de kompagnies-aanvoerders in zijnen geest voortwerken. En waar in het wisselvallige gevecht de pelotons en sectiën zich aan de directe bevelen van den kompagnies-kommandant onttrekken, moeten de luitenants voor de taak der kompagnie zorgen. Verder af kan die zoo te zeggen organieke afdaling in de gevechtsleiding niet gaan. De luitenants zijn de laatste schakel in

het overbrengen der leidende gedachte van den aanvoerder, omdat men in den regel bij de onderofficieren niet de vereischte mate van tactische ontwikkeling kan verwachten.

Het verschil in rang tusschen onderofficier en soldaat is vooral in critieke oogenblikken te gering; in die oogenblikken wordt het prestige van den officier vereischt. Eerst wanneer niets de eenheid van het officiers-kommando, peloton of sectie — de naam doet er niet toe — verbreekt; een innige band de manschappen aan hunnen officier verbindt, dan eerst is bij de tegenwoordige vechtwijze der infanterie besturing van het gevecht, verband, eenheid van handelen mogelijk. En dit beginsel zit niet in ons tirailleur-reglement. Uit alles wat men over dit onderwerp na den laatsten oorlog leest, meent spreker te mogen afleiden, dat de tijd van den enkelen tirailleur, en zelfs van de tallooze kleine groepen voorbij is.

Hier zal spreker opnemen de door den heer Pompe gemaakte opmerking, dat het verschil niet groot is tusschen het Pruisische en ons tirailleur-reglement, en alleen zou gelegen zijn in verschil in sterkte der groepen.

Reeds vóór den oorlog van 1870 had het Pruisische reglement de „Feuergruppe”, dat is het „*onderofficiers*-kommando”, als eenheid in de tirailleur-linie aangenomen. Die onderofficiers-kommando's hadden in sprekers oog eene hoogere beteekenis dan het kommando over een groep van hoogstens vier man, door een oud soldaat of korporaal gevoerd, — zeker weinig tactisch ontwikkelde leiders, — en welke groepen bij ons de eenheden der tirailleur-linie vormen. Bij onze verspreide vechtwijze bestaat daardoor eene versnippering van krachten, die in eenigszins bedekte terreinen leiden *moet* tot machteloosheid van den officier, en hem belet om ten allen tijde meester over de beweging te blijven, zijn peloton door een vasten band aan zich gehecht te houden.

Neen, de aanwending op groote schaal van dat stelsel van zwermen sluit volstrekt niet uit wat spreker gezegd heeft omtrent de eenheid van het bataljon, in verband met de leiding ten allen tijde in de hand van den bataljons-kommandant.

Wat de aanwending van geslotene massa's betreft, had spreker wel eenigszins voorzien dat dit punt tot verschil van gevoelen zou

hebben geleid. Zijne vrees, in dit opzicht verkeerd begrepen te zullen worden, heeft, naar het hem voorkomt, zich bewaarheid. Immers, toen hij in zijne verhandeling over de geslotene kolonnes sprak, was dit alleen om tegen de overdrijving te waarschuwen van hen, die ze als voortaan *altijd onmogelijk*, uit de tactiek, en mitsdien ook uit de oefeningen wenschten gebannen te zien. Spreker herinnert er aan, *dáár* zelf gezegd te hebben, dat het zeer onwaarschijnlijk is, dat geslotene bataljons-massa's nog in het bereik van het vijandelijke vuur zouden aangewend worden. Hij voegt er zelfs bij: „Komaan Mijne Heeren, laten we ons goed verstaan; wij hebben toch immers nergens beweerd dat men thans nog geslotene *bataljons*-kolonnen in den kogelregen vooruit moet brengen; het schijnt dat ik in dit opzicht niet duidelijk genoeg geweest ben; ik zal mijn gevoelen ten deze nog even moeten toelichten.

„Vooreerst wat aangaat de ingeroepen getuigenissen van personen, die den laatsten oorlog hebben medegemaakt, zegt spreker dat we ons toch vooral niet deemoedig en onvoorwaardelijk behoeven nêêr te leggen bij het oordeel van ieder, die zich *slechts* op eenige weken oorlogsondervinding beroept. Spreker gelooft dat de woorden, die hij dezer dagen in den *Spectateur Militaire* las, eene goedge les in dit opzicht bevatten: „De nos jours, la guerre ne s'apprend pas par la guerre seule; mais par l'étude et la réflexion.” Gaan wij daarom toch te rade met ons eigen oordeel, en bedenken we, dat een gevecht niet is „une comédie à tiroirs ou à scènes détachées”, maar een drama, dat eene inleiding, een knoop en eene bepaalde ontknooping heeft. Die ontknooping moet dan toch gelegen zijn in eene beslissende eindhandeling. Daarop doelde spreker, toen over aanvallende kolonnes door hem werd gesproken bij het optreden in het 3e moment van den strijd, van 2 of 3 kolonnes vereenigd in de hand van den bataljons-aanvoerder.

In 1871 is zelfs bij Kabinets-order van 4 Juli door het Pruisische gouvernement voorgeschreven, dat, met wijziging van het bestaande reglement, de aanvals-kolonnen in de *eerste en tweede linie* zouden vervallen; dat die liniën zich hadden te formeeren in kompagnies-kolonnes. Maar dat wil daarom volstrekt nog niet zeggen, dat de bataljons in die liniën zich *geheel* in kompagnies-kolonnes moeten oplossen; immers bij Campe leest men dat thans

door het reglement, dat is na 1870, is voorgeschreven, dat *zum Entscheidungstosz*, steeds twee kompagnieën gesloten in de hand des bataljons-aanvoerders zullen blijven.

Wat in het algemeen dat verspreide gevecht betreft en het aanwenden van den zwermvorm, zal spreker eene vergelijking maken, die vrijwel terug geeft hoe men tegenover de nieuwe vechtwijze der infanterie te redeneeren hebbe. Toen men bij het schieten bemerkte, dat de kogel nu om de eene, dan om de andere as draaide, — dat hij nu éénmaal onverbiddelijk draaien wilde, heeft men zich, als het ware gezegd: „goed, ge wilt draaien, het kan niet anders, welnu dan zult ge draaien, maar draaien om de as die ik verkies”, en men heeft de vuurwapenen getrokken. (Gelach). Ja, Mijne Heeren, de vergelijking is wat eigenaardig; maar toch zult ge zien dat ze analogie heeft met het onderwerp. Het blijkt dat in het hevige vuurgevecht van onze dagen de afdeelingen zich breken, oplossen, uiteenspatten, dat wanorde dan onvermijdelijk wordt. Welnu, zoo het niet anders kan, men verheffe dan die wanorde tot regel, of beter gezegd, men beoefene ze stelselmatig. *Dát* is de zwermvorm. Ze is niets anders dan een verheffen tot regel van wat de natuur der zaak ons opdringt, ons noodzaakt te doen.

Om nu terug te komen op de vraag van den heer Pompe betreffende den zwermvorm, zegt spreker dat in het reglement alleen gesproken wordt van de Feuergruppe.

Spreker moet eerlijk bekennen, dat het hem ook een oogenblik geduizeld heeft, toen hij bij Duitsche schrijvers dan eens den naam van Schwarm, dan weder dien van Feuergruppe tegenkwam. Spreker bleef niets anders over dan, behalve het reglement, de bijzondere voorschriften, handleidingen en wenken op te slaan omtrent de oefeningen der kompagnie. Het werk van Campe behoort zeker tot de beste geschriften in dit opzicht. Zoo kwam spreker tot de ontdekking, dat iedere „Feuergruppe”, bij het reglement bedoeld, tevens een Schwarm vormt; maar dat men gedurende den oorlog de wenschelijkheid heeft ingezien, om eene grootere zwermeenheid dan de groep aan te nemen; dat men in het vervolg hiervoor, zooals ik straks reeds zeide, officiers- en niet meer onderofficierskommando's moest bezigen. In de aflevering van November jl. van

het Oostenr. Milit. Tijdschrift, in een artikel, getiteld: Die Kampf-form des Zugschwarmes," kan men nogmaals lezen, met hoeveel nadruk gewezen wordt op het noodzakelijke om niet meer met groepen, maar met geheele pelotons-zwermen, steeds direct in de hand van den officier blijvende, vooruit te gaan.

Er is tegenwoordig zoowel in de Duitsche als in de Oosten-rijksche tijdschriften, die over dit onderwerp handelen, een merkwaardige zucht om de aandacht te vestigen op de wenschelijkheid om de infanterie te dekken en haar te onttrekken aan de vernielende vuuruitwerking. Er zijn er zelfs, die voorstellen, zich niet meer met afdeelingen achter elkander te bewegen, maar in de zoogenaamde *Rudelform*, dat is de afdeelingen der kompagnie, uit de flank, met meer of minder afstand, naar gelang de dekkingsmiddelen die het terrein oplevert, naast elkander. Alle bewegingen zouden daardoor sneller geschieden, de afdeelingen beter in de hand blijven. Dat men het in alle opzichten nog niet eens is omtrent dit punt, moet ons niet verwonderen, dewijl de berichten omtrent vele gevechten nog zoo uiteenlopend zijn, — de uit die gevechten gemaakte gevolgtrekkingen nog zoo dikwerf met elkaâr in tegenspraak. Tegenover het gevoelen dergenen, die blijkens den heer Van Tuerenhout, dan ook niets anders voorstaan dan de *Einzel-Ordnung*, kan spreker tal van artikelen stellen, waarin nagedrongen wordt op het toch vasthouden van het beginsel van *Einheitswillen* van den bataljons-kommandant. Dat wil volgens spreker zeggen, dat die kommandant het middel hebben moet om op het gunstige oogenblik in den strijd in te grijpen. Wanneer men nu alles oplost in groepen of zwermen; wanneer men van geen geslotene massa ter beschikking van den aanvoerder meer wil weten, op welke wijze kan dan die eenheid van handelen toegepast worden, op welke wijze wil men dan dien tactischen aanvoerder in het gevecht zien ingrijpen? Dit kan alleen geschieden, wanneer hij eene knods in de hand houdt, om op het geschikte oogenblik daarmede den beslissenden slag te geven.

Met opzet heeft spreker niet gewaagd van het mislukken der gesloten attake van het 12e (Saksische) korps op St. Privat. In zijn pleidooi kwam dat natuurlijk niet te pas. Men beschouwe dit nu niet als eene avocasserie, maar men moet de standpunten

van beschouwing niet verwisselen. In onze militaire literatuur, werd het gevoelen geopperd: „de tijd van *alle* geslotene aanvallen is voorbij;” onder meer andere plaatsen herinnert zich spreker dit ontmoet te hebben in het *Vaandel* in een degelijk artikel van den kapitein Dommers, waarin gezegd werd dat voortaan alle aanvallen zwermaanvallen moeten zijn. Om nu aan te toonen dat er wel degelijk nog omstandigheden zijn voorgekomen in den laatsten oorlog, waarin gesloten aanvallen groote kracht ontwikkeld hebben, ja zelfs tot succes hebben geleid, haalde spreker voorbeelden aan. Natuurlijk dus, dat hij voorbeelden van wel gelukte aanvallen koos; spreker heeft zelf nadrukkelijk gezegd, dat hij het manoeuvreeren met geslotene massa's onder *werkzaam* vuur ondoenlijk acht. Doch bij goed gebruik van terrein en goed voorbereid door vuur, acht hij geslotene aanvallen van 2 tot 3 vereenigde kompagnieën niet alleen mogelijk maar zelfs noodzakelijk, waar het een bepaald te forceeren accès geldt. Dit te ontkennen is, volgens hem, een miskennen van de momenten waarin het gevecht zich splitst, want dit is synoniem met de verklaring dat niets dan zwermen, verspreide liniën in het gevecht moeten optreden.

Eene derde bemerking heeft betrekking tot hetgeen spreker zou gezegd hebben omtrent het al of niet wenschelijke van een ander regime van legervorming. Spreker behoeft zeker wel niet te verklaren, dat ook hij het wenschelijk acht, om de beste elementen des volks in het leger op te nemen, vooral tegenwoordig, waar het gevecht zoovele individueele eigenschappen vereischt. Dat men *algemeen* tegen de daaruit vloeiende meerdere inspanning zou opzien, heeft hij geenszins beweerd; maar toch geheel te ontkennen is het niet, dat er onder ons misschien wel enkelen zijn, die het niet zoo bijzonder aangenaam zouden vinden, wanneer algemeene oefenplicht tot oneindig meer inspanning noodzaakte. Tegen de zoodanigen, maar ook natuurlijk daartegen alleen was zijne waarschuwende stem gericht. Van hen toch, die met ernst hun militair metier behartigen en dan op algemeenen oefenplicht aandringen, is verbetering te wachten; minder van hen, die, vooral in inférieure rangen, voor hun eigen dienstvak den tijd beter kunnen besteden, dan met alleen de anderen na te roepen om algemeenen oefen-

plicht. „Komaan, Mijne Heeren!” zegt spreker, „laten we toch niet zoo luide zeggen dat we ten allen tijde even gezeleerd en voor onzen dienst *volkomen* geschikt zijn. Want dan doen wij eigenlijk, wat men den Franschen thans verweten heeft.” In den *Spectateur Militaire* werd onlangs in hoogst waardige oprechte taal gezegd: „laten we niet de schuld van den een op den anderen werpen, want wij hebben allen schuld.” Wij moeten, vervolgt spreker, niet in een ander uiterste vervallen en beweren dat we in alle opzichten geschikt zijn, dat geen détail van dienst ons vreemd is. Dan toch doen we als sommige zieken, die, van hunne kwaal bewust, die toch niet bekennen willen. Daarvan moeten we ons zorgvuldig onthouden, wanneer het ons ernst is met verbetering.

Volgens spreker zijn er redenen, die hem aanleiding geven tot het vermoeden, dat we *allen* nog lang niet voor onze taak geschikt zijn. Een van die redenen is bijv. verschil in opleiding tot officier, dat bij een klein leger als het onze bestaat. Voor negen regimenten infanterie heeft men daartoe vier inrichtingen noodig. Het behoeft geen betoog, dat verschil van opleidend personeel ook verschil moet kweken in de begrippen over velddienst, troepen-gebruik enz. Dit verschil is niet bevorderlijk voor eenheid van handelen in tijd van oorlog. Die verschillende wijze van opleiden moet ook daarom minder gunstig werken, dewijl men vier inrichtingen niet licht over dezelfde hulpmiddelen kan doen beschikken, als wanneer men er slechts *één*e heeft: Verdeeling van krachten zoowel intellectueele (onderwijzers) als materieele, bij het onderwijs aan onze toekomstige officieren gegeven, levert weinig waarborg op, om van allen dezelfde geschiktheid te verwachten.

Spreker besluit met nogmaals op te merken, dat het hem onverschillig is of men van tactische eenheden of lichamen spreekt, mits men hem wel versta, dat de eenheid door hem bedoeld, op het beginsel berust van bewaren van tactisch verband, in handen van den bataljons-aanvoerder. (1)

(1) De heer De Petit verzoekt nog dit bij te voegen:

Von Scherff zegt op blz. 29. „Trotz allen Theoretisiren über den Begriff: *taktische Einheit* wird auch der fanatischte Verehrer der Kompagnie-Colonne, nicht über das Eingeständnis wegkommen, dass die Kompagnie zur Durchführung eines Angriffs durch seine *drei* Stadien, wenn man die groszen Verhältnisse in Betracht zieht, *ein zu kleiner Körper* ist. W. H.

De heer KOOL. Om gevolg te geven aan den wensch van den geachten Voorzitter met betrekking tot het late uur, zal ik slechts enkele bedenkingen beantwoorden en enkele punten behandelen.

Wat aangaat de door den heer Hoogenboom besprokene speciale bedekking eener batterij, moet men wel in het oog houden dat de groote afstanden, waarop de artillerie tegenwoordig vuurt, met zich mede brengen, dat de opstelling der batterijen zoo verre van den vijand is verwijderd, dat de kans om overvallen te worden in den regel zeer gering te achten is. Slechts bij uitzondering zal de bedekking dus noodzakelijk zijn, en waartoe zou men er dan aan iedere batterij eene medegeven? De normale toestand dier bedekking zou werkeloosheid zijn. Wat betreft hare getalsterkte, moeten wij in het oog houden, dat de heer Hoogenboom haar naar omstandigheden te voet of te paard zou wenschen te zien optreden. Vecht zij te voet, dan kan men de sterkte minstens op eene kompagnie, — vecht zij te paard dan op een escadron aanslaan; de sterkte van het amphibieachtige wezen dat voor beide vechtwijzen afgericht zou moeten worden, moet dus de grootste sterkte der beide genoemde afdeelingen : die der kompagnie bedragen. De samengestelde africhting die het personeel zou dienen te krijgen, geeft recht om te verwachten dat het voor weinig anders op het slagveld te gebruiken zou zijn, dan juist voor de bedekking van batterijen, en al neemt men nu aan, dat niet voor ieder onzer batterijen eene kompagnie wordt georganiseerd, maar het getal dier afdeelingen bijv. op 10 à 15 wordt gesteld, dan heeft men toch reeds een vrij aanzienlijk korps verkregen, welks speciale toepassing zelden voor zal komen en dat overigens weinig op het slagveld zal deugen. Welbegrepen economie met onze toch niet bijzonder groote strijdkrachten, moet ons dus van dat denkbeeld afscheid doen nemen en de voorkeur doen geven aan het tot dus verre gevolgde stelsel. Heeft eene batterij bedekking nodig, dan moet het eene eereplicht zijn voor de naastbij zijnde troepen om haar ter hulpe te komen, en is men daarvan in ons leger doordrongen, dan ben ik voor het verlies onzer batterijen zoo bevreesd niet.

In verband met de speciale bedekking heeft de heer Hoogenboom eene manier aangewezen, waarop de voorwagens eener be

stormde batterij bij elkander gereden, en als een soort van wagenburcht door die bedekking verdedigd zouden kunnen worden. Wanneer in zulk een critiek moment, dat de batterij overvallen wordt, aan de stukrijders order wordt gegeven om de voorwagens samen te trekken, dan zijn overhaasting en wanorde wel onvermijdelijk, en menige ongewenschte aanraking der voorwagens is te verwachten. De wagenburcht zou door de bedekking als infanterie moeten worden verdedigd, maar die zal zeker te laat op haren post komen. Gelukt het, den stormenden vijand weêr uit de batterij te verdrijven, dan heeft men zich door de verwijdering der voorwagens het middel ontnomen om hem eenige schoten na te zenden. Naar mijne meening is de zekerste wijze van dekking eener batterij die, om door eene ver voor- en zijwaartsch ingenomen stelling de vijandelijke infanterie of cavalerie ook ver van haar verwijderd te houden. Die stelling moet zoo vooruitgeschoven worden, dat, wordt een aanval toch doorgezet, de stukken tijdig opgelegd en weggereden kunnen worden, zonder te groote verliezen door vijandelijke infanterie-vuur te hebben ondergaan.

Wat de heer Hoogenboom bedoelt met het personeel tot het aanvoeren van munitie, en eene speciale opleiding daartoe, heb ik niet best begrepen. Naar mijne meening is dat de taak der artillerie en dit moet zoo blijven. Zij kent de behoeften van dien dienst, en kan dezen, wanneer de zaak goed geregeld is, best waarnemen. Het is niet noodig daartoe een ander personeel af te richten. De moeielijkheid bestaat hierin, dat de munitie ter juister tijd op de juiste plaats aanwezig moet zijn. Daarvoor te zorgen, moet het liefst aan den artillerie-officier worden overgelaten, want deze kan den toestand het best beoordeelen, daar hij weet wat de batterijen verbruiken kunnen en verbruikt hebben, en dus kan nagaan hoeveel en waar de munitie moet aangevoerd worden.

• De heer Hoogenboom heeft nog gewezen op de grootere moeielijkheid van de toepassing der granaatkartets boven de granaat in het vrije veld. Voor zoo verre mijne ondervinding reikt, kan ik niet zeggen, waarbij men die bezwaren in de bediening zou ondervinden. In de practijk zal men immer beginnen met eenige proefschoten te doen, om tot de kennis van den afstand te komen. Het door den heer Hoogenboom daartoe als noodig opgegeven

aantal schoten is wellicht goed; wij weten dat niet bij ondervinding. Wel is het mij bekend, dat sommige Pruisische artillerie-officiëren verklaren dat hunne ondervinding leerde, dat men na een tweetal schoten gewoonlijk wist op welken afstand het doel zich bevond. Wat nu het verder vuren aangaat, kan ik ten opzichte van het goede springpunt, zoowel wat hoogte als interval betreft, geen verschil zien tusschen een granaat met tijdbuis en eene granaatkartets; alleen geeft de laatste, door het grooter aantal stukken na de explosie, veel meer trefkans dan de granaat; en vergelijkt men de granaatkartets met eene granaat met percussiebuis, dan is het zeker waar, dat deze den afstand blijft schatten, maar door de eigenaardige plaats van springen (vlak bij den grond) is de uitwerking tegen troepen niet te vergelijken bij die van eene granaatkartets; te meer wordt dit duidelijk, wanneer men zich de vechtwijze der toekomst voor den geest stelt. Bij mijne voordracht heb ik getracht de gevallen op te sommen, waarin de granaat voordeliger resultaten beloofde; in de practijk zullen die gevallen toch immer de minderheid der voorkomende toestanden uitmaken.

Wat ik vertelde omtrent eene vervanging der kartets door eene granaatkartets, zoodanig getempeerd dat zij zeer dicht bij de monding sprong, was eene bloote mededeeling van het feit, dat er proeven in dien zin genomen zijn. Komt men eens tot een gunstig resultaat, dan is buiten quaestie eene vereenvoudiging der munitie het gevolg, en als zoodanig een stap voorwaarts gedaan.

Wat de heer Hoogenboom heeft gezegd omtrent de verbinding van de kardoes met de kartets beaam ik geheel, omdat dit voor het gevecht bepaalde voordelen oplevert. De bij ons nog noodzakelijke verandering van kardoes, wanneer men gedurende het vuren de kartets gaat gebruiken, zal in de critieke oogenblikken, die door de aanwending van dat projectiel aangeduid worden, misschien wel eens achterwege blijven, als men er voor naar den voorwagen moet loopen.

Het gunstige door mij geuite oordeel over de granaatkartets met de springlading op den bodem, steunde op de resultaten van proeven, daaromtrent in Oostenrijk genomen, waarbij het projectiel veel meer treffers gaf dan bij de bij ons gebruikelijke wijze van

plaatsing dier lading; voor de meerdere treffers heb ik gaarne het minder groote aantal kogeltjes over, dat op die wijze in het projectiel geborgen kan worden; een verschil dat men op twee lagen zal kunnen stellen. Het gemakkelijk losrukken van den kop van het projectiel kan door zijn inwendigen vorm verkregen worden. Een Pruisisch officier heeft voorgesteld om den kop slechts met eenige pinnetjes aan het overige van het projectiel te bevestigen, om zeker te zijn van het spoedig loslaten van dat gedeelte. Ik twijfel echter of de technici die inrichting zoo zouden kunnen maken, dat de eischen der practijk in allen deele bevredigd zijn.

Met den heer Hoogenboom beaam ik ook zeer het nut van voorafgaande terrein-verkenningen door artillerie-officieren; iedere terrein-verkenning, met het oog op eene tactische opgave verricht, is uiterst leerzaam. Voor de oorlogspractijk stelle men zich echter de gevolgen niet te rooskleurig voor. Ik neem eens aan dat de artillerie-officieren op een gegeven terrein de voor een zekeren toestand volgens hen beste positiën voor hunne vuurmonden hebben gekozen, dan is het nog lang niet zeker dat zij in de gelegenheid zullen zijn die plaatsen te bezetten. Een batterij-kommandant is dan niet de eenige die daaromtrent te beslissen heeft; ook de kommandanten van het geheel en van andere troepen-afdeelingen; ook de officieren der staven hebben van dat terrein hunne studie gemaakt, en het is dus zeer licht denkbaar, dat de uitgekozene plaats òf reeds ingenomen, òf minder geschikt geoordeeld is, in verband met de toevallig opdagende omstandigheden. Een ieder raadplege zelfs maar zijne ondervinding, in het kamp van Milligen of eenige vredes-manoeuvre in de garnizoenen opgedaan. Hoe dikwijls gebeurt het dan niet dat een batterij- of sectie-kommandant order krijgt eene stelling in te nemen, waarvoor hij, 't zij door eene kaart, 't zij door vroegere verkenning, eene goede plaats weet, en dan bij aankomst of de plaats zelve reeds bezet of het voorwaarts gelegen terrein zoo met troepen bezaaid vindt, dat van vuren geen sprake kan zijn. Dat is het verschil tusschen theorie en practijk.

Ter aanvulling van hetgeen de heer Van Tuerenhout, in navolging van den generaal Paris, over het geschil in vechtwijze van de Duit-
1872/73.

schers en Franschen in den oorlog van 1870/71 gezegd heeft, diene het volgende.

De Franschen hebben iets eigenaardigs in de indeeling van het bataljon; de 6 kompagnien, waaruit het bestaat, vormen 2 aan 2 eene divisie, en het is de uit 2 kompagnien geformeerde „*colonne de division*” die met onze kompagnies-kolonne vergeleken moet worden. De Fransche kompagnie heeft (of had) op voet van oorlog 112 man, de „*colonne de division*” is dus 224 man sterk, terwijl de Pruisische kompagnie 250 man telt. De groote inferioriteit in het gevecht van een Fransch bataljon tegenover een Pruisisch is boven allen twijfel verheven, als men nu maar nagaat, dat de 3 Fransche *colonnes de division* van 224 man moeten kampen met de 4 Pruisische kompagnies-kolonnen van 250 man. Dit is iets wat men bij technische beschouwingen naar aanleiding van den jongsten oorlog wel overwegen moet; en vooral moet men zich wachten voor eene vergelijking tusschen de kompagnies-kolonnen bij beide legers (1).

In Frankrijk wordt aan de divisie als eenheid van kommando streng vastgehouden, en om te zorgen dat werkelijk de oudste kapiteins in een regiment de divisien kommandeeren, heeft er om de drie jaren eene verschikking der kompagnien plaats, zoodanig, dat de oudste helft der kapiteins de onevene, de jongste helft de evene kompagnien kommandeeren.

Wat aangaat het medevoeren der bespanningen en voorwagens eener genomene batterij, in plaats van paarden en stukrijders af te maken, spreekt het van zelf dat er uitzonderingstoestanden bestaan, waartoe dan ook het door den heer Van Tuerenhout genoemde geval behoort. Zeker is het evenwel dat men door het niet afmaken van menschen en paarden meer kans heeft de veroverde stukken mede te zullen kunnen voeren; en al neemt men alleen de voorwagens mede, dan kan de vijand, als het hem gelukt is de batterij weer te heroveren, ons althans geene schoten nazenden en blijft zij geruimen tijd tot werkeloosheid gedoemd. Mochten de stukrijders van den vijand weigerachtig zijn om mede

(1) Eigenlijk mag men bij het Fransche leger niet van kompagnies-kolonnen spreken. De kompagnie vormt in het bataljon een peloton en de kleine kolonnes uit elk peloton gevormd heeten dan ook „*colonnes de peloton*.“

te gaan, dan kan men ze met sabel of pistool dreigen, en men zal dan dikwijls ondervinden dat een opgeheven sabel of een pistool op de borst een vrij overtuigend argument is. In alle gevallen blijft ons de mogelijkheid over van eenige onzer ruiters zelveu als stukrijders te gebruiken.

Ten slotte moet ik nog even wijzen op een door mij, bij mijne voordracht gepleegd verzuim. Sprekende over de eischen eener goede artillerie-stelling, zeide ik onder anderen dat een gelijk hoogeraderstand bij het kanon van veel invloed is op de juistheid van het schot. In het algemeen is dat waar, maar ik vergat dadelijk er bij op te merken dat ons tegenwoordig veldgeschut in eenen uitzonderingstoestand daaromtrent verkeert, en wel omdat bij onze veldkanons de richtas evenwijdig loopt aan de as der ziel; wij kunnen dus gerust schieten met stukken die scheef staan, want de daardoor te weeg gebrachte afwijkingen van het schot zijn, zelfs als men het stuk op het uiteinde eener as liet rusten, zoo gering, dat ze in de praktijk als niet bestaande kunnen gelden (1).

Wegens het zéér vergesorderde uur ziet de Voorzitter zich verplicht de discussie te sluiten, met dankbetuiging aan de sprekers voor de wijze waarop zij aan het debat over dit gewichtig onderwerp hebben deelgenomen.

Er werden 21 nieuwe leden aangenomen.

Namens het Bestuur:

De Secretaris,

W. HOOGENBOOM.

Noot behoorende op blz. 291 achter de woorden: -om de soutiens te formeeren. -

Tactik enz. van H. Perizonius, 6e druk, herzien door F. A. Paris, gep. generaal-majoor, pag. 210. (In Frankrijk schijnt het plan te bestaan, de kompagnien infanterie twee aan twee te vereenigen, zoodat de Fransche kompagnie aladan in sterkte de Pruisische nabij zou komen, en een bataljon uit drie kompagnien zou bestaan).

V. T.

(1) Bij het nalezen van het door mij gezegde — waarin niets is veranderd — zal men ontwaren, dat de spreker mij niet overal juist heeft begrepen. Tijd tot repliek ontbrak. Het door mij gezegde omtrent de aanwending der granaatkartetsen is hoofdzakelijk afkomstig uit aantekeningen uit het geschrift van den Pruisischen kapitein Witte, leeraar aan de vereenigde artillerie- en genie-school te Berlijn, vermoedelijk wel iemand wiens oordeel eenige waarde bezit.

W. H.